

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Опацький Роман Миколайович

УДК 342.95 : 351.74/76

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЮВЕНАЛЬНОЇ
ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Дніпро – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ.

Науковий консультант –

доктор юридичних наук, професор
Логвиненко Борис Олексійович,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент
Литвин Іван Іванович,
Кропивницький інститут державного та муніципального управління,
директор;

доктор юридичних наук, доцент
Ігонін Руслан Владиславович,
ДП «НАЕК «Енергоатом» Кабінету Міністрів України,
провідний юрисконсульт відділу економічної безпеки та комплаєнсу;

доктор юридичних наук, професор
Манжула Андрій Анатолійович,
Центральноукраїнський державний
педагогічний університет імені Володимира Винниченка,
професор кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності.

Захист відбудеться 29 квітня 2021 року о 9.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49000, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у загальній бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26).

Автореферат розіслано 26 березня 2021 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В.С. Березняк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Не буде перебільшенням твердження, що діти є нашим майбутнім. Саме від прийдешнього покоління залежать перспективи сталого розвитку України, як успішної суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави – рівноправної учасниці Європейської спільноти.

Одним із показників рівня цивілізованості суспільства є захист найбільш уразливих та незахищених соціальних груп населення, до яких належать і діти. Сьогодні національним законодавством створено нормативно-правове підґрунтя, яке має гарантувати забезпечення прав дитини. Норми Конституції України (статті 43, 51, 52, 131-2) виділяють дітей (неповнолітніх осіб) особливими суб'єктами конституційного захисту. Ювенальне законодавство, зокрема, Закони України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001, «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 21.06.2001, «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005, «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 визначають окремі аспекти захисту прав дітей та молоді. Водночас, брак послідовної, цілеспрямованої та комплексної ювенальної політики генерує негативні чинники, що відбиваються на стані забезпечення прав, свобод та законних інтересів дітей в Україні.

Все більш поширеними стають розпорошення організаційних зусиль суб'єктами владних повноважень, нераціональне витрачання наявних ресурсів, недосконалість національного законодавства, архаїчність механізмів моніторингу, вади публічного адміністрування та контролю за дотриманням прав дітей, недостатня ефективність адміністративно-правових засобів охорони дитинства. Так, за 2020 рік до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини надійшло 1677 повідомлень з приводу порушення прав дітей.

Актуальність проблеми порушення прав дітей в Україні додатково обумовлена погіршенням демографічної ситуації, негативною динамікою показників стану здоров'я дітей, радикалізацією неповнолітніх осіб, недосконалістю системи підготовки фахівців для задоволення кадрових потреб соціальних служб, низьким рівнем взаємодії суб'єктів владних повноважень у справах дітей тощо. Наразі немає концептуального уявлення про зміст галузевої ювенальної політики, про механізми її формування та реалізації. Невизначеними лишаються цілі такої політики, завдання, принципи, пріоритети та критерії для визначення її ефективності. За браком чітких стратегічних орієнтирів державна діяльність у сфері забезпечення прав дітей набула безсистемного, неузгодженого та фрагментарного характеру. Програми галузевого розвитку ґрунтуються на сумнівних гіпотезах і недостовірних розрахунках, переслідують суперечливі (часто – нездійсненні) цілі, виходять з хибної оцінки детермінантів прав дитини.

Виходячи з цього, все більш наріжним стає питання формування нової концепції державної ювенальної політики, яка б мала комплексний, міжгалузевий

характер, переслідувала конкретні цілі, ґрунтувалася на органічній системі стратегічної документації, підкріплювалась ефективним механізмом реалізації та провадилася у межах єдиної політики національної безпеки.

Викладеним обумовлено необхідність проведення комплексного наукового дослідження теоретико-методологічних, політико-правових та інституціональних складових формування та реалізації ювенальної політики в Україні.

Загальні питання формування ювенального права висвітлені у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених: В. І. Абрамова, Т. В. Богданова, В. Ф. Воробйова, Г. Л. Грігорова, О. В. Зубрицька, Н. М. Крестовської, К. Ю. Мураненко, Шийко-Окрух М.

Окремі проблеми та захисту прав дітей стали предметом наукових досліджень: Ю. А. Дербакова, Л. В. Кулачок, Ж. Л. Чорна, І. І. Литвин, Б. О. Логвиненко, А. А. Манжула, В. П. Мороз, О. І. Сафончик, Р. В. Ігонін, О. С. Юнін, І. А. Яніцька та інші.

Адміністративно-правові аспекти охорони дитинства та захисту прав дітей представлені роботами: О. І. Бондарчук, К. Ю. Колосовського, О. І. Кисельової, О. О. Новрицького.

Частково проблематика формування ювенальної політики та реалізації заходів з удосконалення правового статусу дітей в Україні розглядалася у працях: О. В. Максименко «Адміністративно-правові засади реалізації ювенальної політики в Україні» (Київ, 2011); О. В. Топчій «Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки неповнолітніх в Україні» (Ужгород, 2019); О. Я. Савчук «Адміністративно-правового захисту дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування» (Київ, 2019); М. В. Веселов «Адміністративно-правові засади функціонування ювенальної юстиції у системі забезпечення прав дітей в Україні» (Київ, 2020).

Враховуючи наукову цінність проведених досліджень щодо вирішення окремих теоретико-правових та організаційних питань поліпшення захисту прав дітей в Україні, необхідно констатувати доцільність та актуальність здійснення комплексного дослідження, присвяченого проблемам державної ювенальної політики. Таким чином, необхідність переосмислення концептуальних засад формування та реалізації ювенальної політики в Україні обумовлює актуальність досліджуваної проблеми, адже створення ефективної правової основи для захисту прав дитини є запорукою сталого розвитку нашої держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження підготовлене у відповідності до програми Міністерства освіти та науки України «Актуальні проблеми побудови демократичної, соціальної, правової держави відповідно до положень Конституції України», Програми розвитку для дітей та юнацтва (№ 14) Вектору руху «Відповідальність і соціальна справедливість» Концепції сталого розвитку Україна – 2020, Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 04.06.2015 № 509-VIII та загальноуніверситетської наукової теми «Теоретико-методологічні та прикладні проблеми державотворення та правотворення в Україні» (номер

державної реєстрації 0118U100436).

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертації полягає у розробці та визначенні концептуального підходу до вирішення проблем адміністративно-правового та організаційного забезпечення ювенальної політики в Україні.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних *задач*:

- визначити стан наукової розробки проблеми поняття та ознак ювенальної політики;
- розкрити зміст охорони прав дитини як об'єкта ювенальної політики;
- охарактеризувати концептуальні засади формування ювенальної політики;
- вивчити зарубіжний досвід реалізації ювенальної політики;
- обґрунтувати реалізацію ювенальної політики як складову національної безпеки;
- розкрити деліктологічний аспект порушення прав дитини;
- окреслити соціально-економічне значення реалізації ювенальної політики;
- з'ясувати сучасний стан правового регулювання ювенальної сфери;
- визначити суб'єктів формування та реалізації ювенальної політики в Україні;
- охарактеризувати роль публічного адміністрування в механізмі реалізації ювенальної політики;
- розкрити координацію суб'єктів реалізації ювенальної політики;
- охарактеризувати адміністративну діяльність суб'єктів реалізації ювенальної політики;
- з'ясувати принципи діяльності органів публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики;
- розкрити форми діяльності органів публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики;
- виокремити методи діяльності органів публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики;
- визначити роль публічного контролю у сфері реалізації ювенальної політики;
- вивчити міжнародний досвід реалізації ювенальної політики, сформулювати на його основі загальні критерії та стандарти до державної ювенальної політики в Україні;
- окреслити пріоритети формування та реалізації національної доктрини ювенальної політики.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у сфері ювенальної політики в Україні.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засади формування та реалізації ювенальної політики в Україні.

Методи дослідження. При написанні дисертації використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, обумовлену специфікою спрямування наукової роботи. Методологічною основою

дослідження виступає діалектичний метод, застосування якого сприяло окресленню характеру проблеми реалізації ювенальної політики в Україні.

Досліджуючи поняття та ознаки ювенальної політики використовувався метод аналізу та синтезу (підрозділ 1.1). Використання порівняльно-правового методу дозволило провести компаративний аналіз міжнародного та зарубіжного досвіду впровадження ювенальної юстиції та ювенальної політики (підрозділи 1.4, 5.1). На підставі логіко-семантичного методу дослідження вдалося сформуванати авторські дефініції «ювенальна політика» та «ювенальна юстиція» (підрозділи 1.1, 1.3). Соціологічний метод дозволив з'ясувати соціальне та економічне значення впровадження ювенальної юстиції в Україні (підрозділ 2.3.). Завдяки статистичному методу доведено важливість впровадження ювенальної політики в протидії деліктним проявам відносно дітей (підрозділ 2.2). Розкриваючи стан правового та наукового забезпечення ювенальної політики використано догматичний метод (1.2, 2.4). Історико-правовий метод дослідження дозволив прослідкувати еволюцію становища дитини в суспільстві на різних етапах розвитку соціуму (підрозділ 1.1).

Досліджуючи проблематику діяльності та координації суб'єктів ювенальної політики в Україні широко використовувався функціональний метод (підрозділи 3.1, 3.2, 3.4).

Метод класифікації дозволив систематизувати та виділити загальні та спеціальні принципи та функції діяльності публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики (підрозділ 4.2).

Досліджуючи контроль, як невід'ємну складову формування та реалізації ювенальної політики в Україні було застосовано метод групування для виокремлення груп повноважень контролюючих органів (підрозділ 4.5).

Використовуючи метод моделювання, вдалося розробити пропозиції щодо вдосконалення положень законодавства (підрозділ 5.2).

Інформаційною та емпіричною основою дослідження є акти міжнародного та національного законодавства; наукова та публіцистична періодика; дисертації, автореферати дисертацій за тематикою дослідження; матеріали правозастосовної, зокрема, юрисдикційної практики судів, Національної поліції України; статистичні матеріали МВС України, Міністерства юстиції України, Державної служби статистики, Національної поліції України; узагальнені результати вивчення справ про адміністративні проступки; зведені дані опитувань поліцейських підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, службовців Міністерства інфраструктури України, місцевих державних адміністрацій та виконкомів місцевих рад; аналітичні звіти міжнародних організацій ЮНІСЕФ, ВООЗ ООН, тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень, в якому з використанням сучасних методів наукового пізнання та з урахуванням новітніх досягнень правничої науки і практики публічного управління досліджено адміністративно-правові засади формування та реалізації

ювенальної політики, а також визначено теоретико-прикладні перспективи їх удосконалення. За результатами проведеного дослідження сформульовано низку концептуально нових наукових положень, висновків та пропозицій, що характеризуються науковою новизною:

уперше:

- через систему нормативно-правових актів та діяльність державних і недержавних інституцій, активність яких зосереджена на захисті прав дітей та створенні належних умов для їх нормального психофізичного розвитку, доведено необхідність визнання охорону прав дитини об'єктом ювенальної політики;

- обґрунтовано потребу визнати невід'ємною складовою переліку загроз для національної безпеки, порушення прав дитини, а усунення таких порушень – важливим напрямом реалізації державної ювенальної політики. Для цього до чинного Закону України «Про національну безпеку України» запропоновано низку змін і доповнень. Аргументовано включення до напрямів державної політики розбудову й ефективне обслуговування національної мережі закладів та установ, що працюють в інтересах дітей, а також профілактику дитячих правопорушень та злочинності, зменшення їх негативного впливу на стан національної економіки;

- доведено і вмотивовано соціально-економічне значення реалізації ювенальної політики, через розкриття прямої залежності економічного, трудового, оборонного та правоохоронного потенціалу країни від ефективності формування та реалізації ювенальної політики в державі. Побудовано чіткий взаємозв'язок між моральним і патріотичним вихованням молодого покоління та стратегічно визначеними напрямками функціонування ювенальної політики;

- визначено першорядну роль публічного адміністрування в механізмі реалізації ювенальної політики, яка виступає невід'ємною складовою ефективною реалізації ювенальної політики. Обґрунтовано, що публічне адміністрування в механізмі реалізації ювенальної політики є складною структурою, якій притаманна свої елементи, за допомогою яких здійснюється владний вплив на об'єкт управління;

- окреслено концептуальні засади формування ювенальної політики, на підставі чого визначено основоположні принципи формування та реалізації ювенальної політики в Україні. До принципів віднесено: ієрархічність; спадковість; несуперечність; централізація; історичність та змінність. зазначені принципи повинні виступити наріжним каменем Ювенальної доктрини України.

удосконалено:

- підходи до визначення суб'єктів формування та реалізації ювенальної політики в Україні та охарактеризовано їх систему. Враховуючи їх повноваження, запропоновано класифікацію їх на такі групи: 1) суб'єкти наділені владними повноваженнями: держава Україна, органи державної влади, спеціально уповноважені особи; 2) консультативні органи: міжнародні

та іноземні організації; 3) суб'єкти які здійснюють публічний контроль у вказаній сфері: громадські та релігійні організації та їх лідери, громадяни з активною життєвою позицією;

- нормативно-правове забезпечення реалізації ювенальної політики в Україні через пропозиції до чинного законодавства, шляхом доповнення Кодексу України про адміністративні правопорушення статтею 188-⁵⁶ «Невиконання законних вимог Уповноваженого Президента України з прав дитини». Передбачити адміністративну відповідальність за невиконання законних вимог Уповноваженого Президента України з прав дитини щодо припинення правопорушень та/або відновлення порушеного права дитини;

- розуміння координації суб'єктів реалізації ювенальної політики, під яким запропоновано розуміти координацію по вертикалі (прямий контроль) та по горизонталі (погодження спільних дій для досягнення конкретної мети);

- зміст принципів діяльності суб'єктів публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики та які мають стати наріжним каменем в формуванні та реалізації ювенальної політики. Встановлено відсутність нормативного закріплення таких принципів на підставі чого запропоновано їх відобразити в Національній доктрині формування та реалізації ювенальної політики в Україні;

- заходи публічного контролю у сфері формування та реалізації ювенальної політики в Україні шляхом координації діяльності суб'єктів формування та реалізації ювенальної політики України із зацікавленими громадськими та релігійними організаціями, а також їх авторитетними лідерами;

дістало подальшого розвитку:

- підходи до наукового з'ясування сутності ювенальної політики та її формування й реалізації в Україні на підставі чого автором подане авторське визначення понять поняття «ювенальна політика», «ювенальна юстиція» та виокремлено власні специфічні ознаки, обґрунтовано перспективні напрями подальших наукових пошуків;

- на підставі аналізу досвіду зарубіжних країн, пропозиції щодо впровадження в національну систему спеціалізованих судів (ювенальних судів) уповноважених на розгляд справ де обвинуваченими є діти. Введення таких судів дозволить підвищити ефективність впливу на дитину, яка вступила в конфлікт із законом, шляхом використання медіації та некримінальних заходів виховного характеру;

- дослідження деліктологічного аспекту порушення прав дитини. Доведено циклічність даного феномену та пряму залежність від економічної ситуації в країні. Запропоновано на законодавчому рівні закріпити трирівневу систему профілактики правопорушень (загальна, спеціальна та індивідуальна), як невід'ємну складову протидії делікатності;

- підходи до розуміння адміністративної діяльності суб'єктів реалізації ювенальної політики під якою запропоновано розуміти специфічну розпорядчо-виконавчу діяльність спеціально уповноважених органів для

досягнення спеціальних результатів у досліджуваній темі. Основною метою адміністративної діяльності суб'єктів реалізації ювенальної політики є створення належних умов для нормального психофізичного розвитку дитини та всебічного задоволення її потреб та інтересів;

- характеристика форм діяльності органів публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики. Наголошено на необхідності широкого запровадження адміністративних договорів та управлінських послуг в діяльності публічної адміністрації при реалізації ювенальної політики в Україні;

- виокремлення специфіки методів діяльності органів публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики, яким визначено чітке спрямування на учасників правовідносин. Акцентовано увагу на ефективності та доцільності домінування економічного методу впливу на учасників правовідносин. Примус повинен використовуватися виключно як крайній засіб впливу на учасника правовідносин;

- гармонізація національного законодавства з міжнародно-правовими актами в сфері захисту прав дітей шляхом проведення законодавства України у відповідність до світових норм та стандартів із широким залученням іноземних та міжнародних спостерігачів та експертів;

- формування цілісної концепції реформування законодавства України про захист прав дітей, покликану гармонізувати його зміст, усунути колізії та неточності, ліквідувати «прогалини» регламентації, ув'язати систему кореспондуючих нормативно-правових актів в інтегральний комплекс з єдиними принципами організації, функціонування та розвитку.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано дисертантом самостійно. Положення та висновки, що викладені в дисертації та складають її наукову новизну, розроблені особисто автором. У співавторстві з А. О. Мілевською, А. А. Любчиком, А. Н. Чорною та О. М. Хімич виконано наукову статтю «International experience of legal regulation of the procedure of tattooing services' provision and its implementation in Ukraine», у якій дисертантом було опрацьовано питання можливості впровадження міжнародного досвіду надання процедури татуювання неповнолітнім особам.

Практичне значення одержаних результатів підтверджується тим, що викладені в роботі висновки та пропозиції можуть бути використані в:

- науково-дослідній сфері – при виконанні науково-дослідних робіт у сфері ювенальної політики; (акт впровадження від «20» лютого 2021);

- сфері правотворчості – при підготовці проектів законодавчих та підзаконних актів з питань захисту прав дітей (акт впровадження від «29» березня 2021, № 04-27/12-2021/109492);

- правозастосовній сфері – у практичній діяльності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, соціальних служб виконавчих органів місцевих рад, громадських організацій (акт впровадження від «10» березня 2021);

- освітньому процесі – під час підготовки підручників і навчальних

посібників з дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративне судочинство», «Адміністративний процес», (акт впровадження від «25» листопада 2020).

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження оприлюднено дисертантом на міжнародних, всеукраїнських, міжрегіональних, регіональних та інших науково-теоретичних, науково-практичних, наукових конференціях і семінарах: «Тенденції та пріоритети реформування законодавства України» (м. Запоріжжя, 2011 р.); «Актуальні питання реалізації чинних національних та міжнародних нормативно-правових актів» (м. Одеса, 2012 р.); Міжнародна наукова конференція «Юридична наука і практика в третьому тисячолітті» (м. Кошице, 2015 р.); «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (м. Дніпро, 2019 р.); «Міжнародна науково-практична конференція «Нові виклики юридичної науки в Україні та країнах ЄС» (м. Мішкольц, Угорщина, 2019); «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (м. Дніпро, 2020 р.); «Ювенальна деліктологія: діти як жертви, діти як правопорушники» (м. Дніпро, 2020 р.).

Публікації. Основні положення дисертації та результати проведеного здобувачем дослідження відображені у двох одноосібних монографіях, двадцяти трьох статтях, опублікованих у вітчизняних виданнях, визначених МОН України в якості фахових за юридичними спеціальностями, восьми статтях у зарубіжних виданнях, семи тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях, виданих за результатами проведення наукових заходів та дві праці, що додатково відображають результати дослідження.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з основної частини (вступ, п'ять розділів, які включають дев'ятнадцять підрозділів, висновки), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 410 сторінок, з яких 320 є основним текстом. Список використаних джерел налічує 621 найменувань, викладених на 55 сторінках. П'ять додатків викладено на 12 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації; висвітлено ступінь наукової дослідженості вибраної для аналізу проблематики, зв'язок із науковими програмами, планами, темами; визначено мету й завдання, об'єкт і предмет, методологічні основи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про особистий внесок здобувача, апробацію результатів і публікації, а також структуру й обсяг роботи.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади формування та реалізації ювенальної політики в Україні» складається з чотирьох підрозділів та присвячений дослідженню сучасного стану науково-правового забезпечення державної ювенальної політики.

У підрозділі 1.1 «Поняття та ознаки ювенальної політики, стан наукової розробки проблеми» аналізується поняття та ознаки ювенальної політики, стан

наукової розробки проблем. Зроблено висновок про виникнення самостійного правового поняття «ювенальна політика», як невід'ємної складової Національної політики України. Поряд з тим встановлено відсутність єдиного правового підходу до розуміння вказаної категорії. Автором запропоновано розглядати «ювенальну політику» в широкому та вузькому розумінні.

У вузькому розумінні запропоновано розглядати ювенальну політику, як механізм держави направлений на роботу з дітьми, які вчинили протиправне діяння чи стали жертвами такого. Під широким значенням ювенальною політикою пропонуємо розуміти цілеспрямовану діяльність органів державної влади заходів, місцевого самоврядування, міжнародних та недержавних організацій, за допомогою методів публічного управління для забезпечення потреб дитини необхідних для нормального її психи-фізичного розвитку.

Автором проаналізовано та зроблено висновок, що «ювенальна юстиція» та «кримінальна юстиція» – зовсім не синоніми. Порівняльним аналізом доведено, що основною метою ювенальної юстиції є надання допомоги дитині, яка потрапила в конфлікт із законом. Завданням ювенальної юстиції, є надання дитині, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, шансу на виправлення, можливості переусвідомлення своїх дій та адаптації до нормального життя в суспільстві без застосування кримінальних видів покарання. На відмінно від кримінальної юстиції, яка ставить за мету перевиховання особи-порушника через застосування кримінальних заходів впливу та недопущення вчинення рецидиву, ювенальна юстиція робить акцент на виховних заходах. Крім того, ювенальна юстиція вважає дітей, які вступили в конфлікт із законом, жертвами байдужості батьків та суспільства.

Констатовано, що за останні два десятиліття проблема ювенальної юстиції не тільки не втратила своєї актуальності, але й набула широкого висвітлення та стала предметом дослідження багатьох вчених із різних галузей науки. Зокрема правники-теоретики здійснили спробу виокремити ювенальне право в окрему галузь права (Н.М. Крестовська), вчені адміністративісти вирішували питання щодо реалізації ювенальної юстиції в діяльності держави (О.В. Максименко) та спроби врегулювати молодіжну політику держави (Д.Є. Андрєєва). Історики дослідили становлення молодіжної політики на теренах незалежності (Є.І. Бородіна). Зроблено висновок про відсутність комплексного підходу до врегулювання проблеми пов'язаної в першу черг з цілеформуванням ювенальної політики держави з подальшою її реалізацією.

У підрозділі 1.2 «Охорона прав дитини, як об'єкт ювенальної політики» прослідковується пряма залежність між захистом дитинства та збереженням трудового та інтелектуального потенціалу держави.

В роботі підтримується позиція про поділ об'єктів політичних дій на два блоки: політичні інститути (владно-управлінські структури, політичні і правові норми) і суспільно-політичні відносини.

Виходячи з аналізу загального об'єкту політики стає цілком зрозумілим, що сама дитина не може бути об'єктом політичної діяльності. Це пояснюється тим, що діти є лише резервом електорату і реального впливу на політичну

ситуацію в державі не здійснюють.

Зроблено висновок, що об'єктом ювенальної політики виступає як безпосередньо охорона (захист) прав дітей, так і механізм захисту вище вказаних прав.

Охорона (захист) прав дитини передбачає здійснення системи різноманітних заходів за участю політичних сил, які можна визначити, як: визначення основних засад державної політики у цій сфері; удосконалення законодавства та приведення його у відповідність з міжнародними правовими нормами; забезпечення належних умов для розвитку дитини, зростання в сімейному оточенні; реалізація цільових програм з охорони прав дитини; надання дітям пільг, переваг та соціальних гарантій; заохочення наукових досліджень з актуальних проблем дитинства.

Охорону прав дитини, як об'єкту ювенальної політики, не можливо розглядати окремо від загальнодержавної політики спрямованої на захист прав та свобод людини та громадянина в Україні. Доведено, що механізм охорони (захисту) прав дитини має складну та багатогранну структуру, до якої входять: програмний блок: 1. Програмний блок: в залежності від території: загальнодержавний, місцевий; залежно від часу дії програми: короткострокові (до одного року), середнього часу дії (від одного до чотирьох років), довгострокові (понад п'ять років); 2. Організаційний блок: залежно від ієрархічності: вертикальне управління, горизонтальне управління, делеговане управління; 3. Інформаційний блок: створення інформаційних баз, проведення соціологічних опитувань, проведення культурно-просвітницької діяльності, здійснення моніторингу стану дотримання прав дітей, висвітлення результатів роботи через засоби масової інформації в тому числі і в мережі Інтернет; 4. Фінансовий блок: здійснення фінансування формування та реалізації ювенальної політики в Україні з наступних джерел: державного бюджету, регіонального бюджету, бюджету об'єднаних територіальних громад, позабюджетних коштів: іноземних та міжнародних організацій, коштів підприємств, установ, організацій усіх форм власності, коштів окремих громадян.

Дослідження стану порушення прав дитини дозволили констатувати високий рівень деліктологічних показників та їх значну латентність. Встановлено пряму залежність стану порушення прав дитини зі станом економіки в державі та систематичними економічними кризами. В період загострення економічних криз зростає кількість випадків порушень прав дітей, та навпаки – в період стабілізації економіки, рівень порушення прав дітей стабілізується та зменшується. Останнім часом набула негативна тенденція збільшення порушень проти статевої свободи та недоторканості дітей. Пояснити це можливо через розширення можливостей вільного доступу до мережу Інтернет як зловмисниками, так і самими дітьми. Зменшення негативної тенденції можливе лише через прийняття ціле направленої політики, а профілактика порушень прав дітей має бути визнана пріоритетним напрямом держави із наступним її закріпленням відповідним нормативним

актом.

Підрозділ 1.3 «Концепційні засади формування ювенальної політики» присвячений розробці основоположних засад формуванню ювенальної політики, як складової загальнодержавної політики України.

Автором запропоновано структуру системи побудови державної ювенальної політики. Виділено наступні елементи: 1. правові заходи (юридична, кримінологічна складова): а) захист прав дітей; б) профілактика антигромадського способу життя, у тому числі й правопорушень. 2. Заходи соціального захисту: а) виплати допомоги й іншої грошової допомоги, пенсій у випадку втрати годувальника, інвалідності; б) соціальна адаптація і реабілітація відповідних груп неповнолітніх. 3. Організаційні заходи – діяльність суб'єктів профілактики, що здійснюють захист неповнолітніх (правоохоронних органів, органів охорони здоров'я, освіти тощо). 4. Технічне, кадрове і фінансове забезпечення вказаних елементів системи.

Згідно розробленої в даній роботі моделі, автором центральною ланкою ювенальної системи виділена ювенальна юстиція (автономний суд або колегія загальнокримінального суду). Структурними елементами ювенальної системи пропонується також вважати установи ювенального профілю, безпосередньо не здійснюють правосуддя, але пов'язані у своїй діяльності із забезпеченням правосуддя у справах неповнолітніх. До таких були віднесені установи системи профілактики бездоглядності і правопорушень неповнолітніх та інші пов'язані з ними органи: заклади охорони здоров'я; освітні установи; служби зайнятості населення; органи у справах молоді; органи опіки і піклування; громадські та благодійні організації; інститут омбудсмена (уповноважений з прав дитини) і Комісії з прав людини; соціальні служби у справах дітей в органах соціального захисту населення (соціальні притулки; соціально-реабілітаційні центри для неповнолітніх, які опинилися у важкій життєвій ситуації; кризові центри для дітей, які залишилися без піклування батьків; служба соціальної роботи при суді); центр примирення жертви і правопорушника; комісії у справах дітей; підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України; ювенальні слідчі Національної поліції України; ювенальна адвокатура; ювенальна прокуратура; установи, виконують покарання; установи, виконують примусові заходи виховного впливу. Даний перелік не повинен розглядатися як вичерпний.

Обґрунтована необхідність розробки фахівців у галузі соціології з питань організації інституту соціальних працівників, впровадження примирних процедур позасудового вирішення конфліктів у кримінальний процес, застосування нових технологій соціалізації неповнолітніх.

У підрозділі 1.4 *«Історичний та зарубіжний досвід реалізації ювенальної політики»* здійснюється комплексний історико-правовий аналіз заходів направлених на формування та реалізації ювенальної політики країн, котрі характеризуються високим соціально-економічним рівнем розвитку а також деяких пострадянських держав.

Автором зроблено висновок, що протягом всього існування цивілізації

людства ставлення до дитини було не однозначне та залежало від домінуючої ідеології. Так, в античну епоху, дитина розглядалася як «власність батька» та повністю залежала від його волі. Римське право не передбачало окремих положень, які б гарантували захист дитини від свавілля. Наступним етапом становлення правового закріплення правового статусу дитини варто визначити Середньовічну епоху. Домінантною ідеологією даного історичного періоду стає Християнство, та відповідно релігійні догми привілеюють в усіх сферах суспільного життя. Однак, незважаючи на певні позитивні зрушення (дитина вже виділяється в окрему інституцію – творіння Бога), все ж не наділена окремим правовим статусом. Однак, все ж батькові відводилася роль представника Бога по відношенню до свого чада – любить, турбується проте має право карати за порушення на власний розсуд. ХІХ століття був часом великих соціальних і промислових перетворень. Не залишили поза увагою дані зміни систему права взагалі та статусу дитини зокрема. Дитина (дитинство) розглядається як окремий інститут що потребує специфічного правового закріплення та захисту. Передовою країною в даному напрямку варто виділити США, де на державному рівні створюються притулки для дітей, заснована система опікунської нагляду. Важливим завданням опікунського нагляду було присутність на судових засіданнях, де розглядалися справи про злочини вчинені дітьми та по можливості клопотати про заміну реального покарання взяттям на поруки. Зрештою в ХХ столітті низка країн прийняла рішення про необхідність створення спеціальних ювенальних судів, основним завданням яких було не покарання дітей-злочинців, а вжиття відповідних заходів щодо виправлення такої та сприяння нормальній ре соціалізації.

Наш час характеризується продовженням пошуку оптимальної системи захисту прав дітей. Автором встановлено, що тенденція по створенню та реалізації державної політики щодо захисту прав дітей прослідковується у всіх країнах Нового та Старого світу. В залежності від домінування соціально-культурної ідеології, в різних країнах дана політика отримала різні назви – Ювенальна юстиція (Західна Європа, США), Кримінальна юстиція щодо неповнолітніх (Україна). Особливу увагу заслуговує досвід держав Західної Європи які раніше входили до сфери впливу СРСР.

Зроблено висновок, впровадження ювенальної юстиції, як складової захисту прав та інтересів дітей, є природнім еволюційним етапом розвитку правової системи.

Розділ 2 «Політико-правові детермінанти формування та реалізації ювенальної політики в Україні» складається з чотирьох підрозділів у яких висвітлено соціальний, економічний, деліктологічний, та правовий аспекти формування та реалізації ювенальної політики в Україні.

У підрозділі 2.1 «Реалізація ювенальна політика як засіб забезпечення національної безпеки» автором обґрунтовується необхідність сприйняття ювенальної політики складовою системи Національної безпеки. Даний висновок ґрунтується на тому, що:

по-перше, загрози у сфері захисту прав дітей носять абсолютно

реальний, «опредметнений» характер. Кожні 20-40 хвилин в Україні трапляється злочин проти дитини. Щодня в державі гинуть і одержують травми, стають жертвами злочинів та правопорушень десятки наших маленьких співгромадян, з яких 85% – представники середньої вікової категорії, 3,5% – неповнолітні. Ступінь кореспондуючих загроз теж неможливо перебільшити. За понад двадцять років незалежності кількість населення України зменшилося більше ніж на 6 мільйонів осіб;

по-друге, підростаюче покоління будучи основним джерелом поповнення генофонду країни виступає запорукою соціально-економічного прогресу. Підвищення захисту прав дітей мобілізує духовний і фізичний потенціал населення, концентрує суспільно корисну енергію, збільшує просторову й професійну мобільність, стимулює політичну та економічну активність соціуму, сприяє інноваційним процесам. Безпека дітей – об'єктивний показник рівня державного розвитку, якості життя громадян, а також одна з передумов інтенсифікації виробництва, зростання національного добробуту, поліпшення демографічної ситуації;

по-третє (і це прямо впливає зі сказаного), сфера захисту прав дітей є осередком пріоритетних національних інтересів. Значною мірою саме від стану та безпечних умов розвитку дитини як індивіда залежать: ефективність реалізації конституційних прав і свобод; розвиток громадянського суспільства; захист державних кордонів, соціально-політична стабільність; конкурентоспроможність економіки; наявність екологічно й техногенно безпечних умов життєдіяльності, збереження природного середовища; раціональне використання природних ресурсів; інтеграція України в світовий цивілізаційний простір;

по-четверте, ювенальна політика – це специфічна площина людської діяльності, чітко окреслена в своїх соціальних, технологічних і функціональних межах. І хоча вітчизняне законодавство не містить відповідної дефініції, суть даного явища зрозуміла кожному. Відкинувши різноманітні теоретичні нашірвання, його можна охарактеризувати, як процес захисту та виховання (в тому числі і патріотичного). У соціальному сенсі ювенальна політика являє собою відносно автономну систему, котра стикається з багатьма іншими сферами суспільного життя, але при цьому не «розчиняється» в них, зберігаючи функціональну осібність та визначеність. Звідси впливає іманентний характер «продукованих» нею (системою) загроз. Останні властиві саме для виховання молодого покоління і можуть бути усуненні тільки у рамках окремого напрямку політики національної безпеки;

по-п'яте, характерні для сфери захисту прав дітей чинники небезпеки загрожують практично всім групам (рівням) національних інтересів. Їхній вплив прослідковується на індивідуальному, мікросоціальному, загальносуспільному та державному рівнях. Вони перешкоджають реалізації основних конституційних прав людини, завдають відчутної шкоди суспільству (починаючи з його первинної ланки – сім'ї, та закінчуючи масштабними економічними інститутами), стають на заваді євроінтеграційним устремлінням

держави; створюють загрозу як для зовнішньої безпеки держави (особи, що в неповнолітньому віці притягувалися до кримінальної відповідальності не можуть служити в збройних силах України, а відповідно – держава втрачає захисників цілісності державного кордону, та внутрішньому – судимі особи, а також діти, що стали жертвою злочинів майже завжди не здатні проходити службу в правоохоронних органах);

по-шосте, захист прав дітей перебуває в тісному й динамічному взаємозв'язку з більшістю секторів національної безпеки. Умови виховання дітей істотно визначають ефективність трудових ресурсів держави, демографічну ситуацію, екологічну стабільність, мобільність військових з'єднань, а також низку інших факторів, якими обумовлюється поточний стан соціальної, економічної, воєнної, екологічної безпеки. Своєю чергою ювенальна політика теж немало залежить від захищеності національних інтересів у політиці, економіці, медицині, науковій, освітній і правоохоронній сферах.

Отже, доцільність розгляду ювенальної політики крізь призму захисту національних інтересів продиктована актуальними потребами практики та органічно «вписується» у канву галузевої теорії. Цілком очевидно, що без визнання ювенальної політики інтегральною складовою Національної безпеки, уявлення про останню буде усіченим і неповним, а кореспондуючий напрям державної політики – недостатньо розробленим та ефективним.

У підрозділі 2.2 *«Деліктологічний аспект порушення прав дитини»* досліджується стан, структура й динаміка правопорушень проти дітей. Узагальнення юрисдикційної практики судів та Національної поліції свідчить про стабільно високий рівень латентності злочинів проти дітей та систематичні сплески дитячої злочинності.

З'ясовано, що уже десятиліття поспіль більшість деліктологічних показників (як абсолютних, так і відносних) перебувають на дуже високому рівні. Епізодичні спади деліктності здебільшого неглибокі та нестійкі: як правило, вони тривають не більше 1-2 років, після чого розпочинається зворотній процес. Особливу тривогу викликає зростання кількості порушень проти статевої свободи та нормального сексуального розвитку дітей, зокрема, повторних, пов'язаних із схиленням дітей (малолітніх, неповнолітніх) до статевих зв'язків, а також вживанням алкогольних напоїв.

Наявність цих тенденцій свідчить про серйозні проблеми в організації та здійсненні профілактики деліктів проти прав дітей. Профілактичні заходи розробляються неплановірно, без чіткого уявлення про їх результативність, економічну доцільність або можливий сукупний ефект. Мало враховується зарубіжний досвід. У справі протидії порушенням прав дітей головна роль відведена примусу, котрий майже вичерпав свій превентивний потенціал. Водночас, найбільш прогресивні форми профілактичної діяльності часто-густо лишаються незатребуваними.

Обґрунтовано необхідність розроблення та прийняття цілеспрямованої державної політики протидії дитячій деліктності, яка б ґрунтувалась на засадах плановості, комплексності, послідовності, соціально-економічної

доцільності.

Відстоюється позиція, що профілактика правопорушень щодо дітей має бути оголошена стратегічним пріоритетом, а відповідний напрям діяльності – знайти відображення в ювенальному законодавстві, актах галузевого планування, а також у політичних рішеннях керівництва держави.

Підрозділ 2.3 «Соціально-економічне значення реалізації ювенальної політики» розкриває прямий зв'язок між впровадженням ювенальної політики та соціально-економічними та демографічними перспективами України.

Автор наголошує про необхідність комплексного фінансування ювенальної політики держави на всіх рівнях за рахунок державного та місцевих бюджетів, державних позабюджетних фондів, міжнародних фондів та організацій, грантів, пожертв не байдужих осіб, коштів, коштів громадських, некомерційних і комерційних організацій, благодійні кошти, госпрозрахунок, та будь які інші не заборонені законом кошти.

Соціально-економічне значення здійснення ювенальної політики повинно також знайти своє відображення в низці державних програм, спрямованих на так звану зайнятість дітей. Під зайнятістю дітей ми розуміємо не введення трудової повинності, а відкриття мережі державних та приватних позашкільних закладів (спортивних секцій, прикладних гуртків тощо).

Дані заклади повинні виконувати декілька основних функцій, зокрема: 1. Виявляти та розвивати таланти у здібних дітей та створювати належні умови для подальшого їх культивування (наприклад поповнення так званих Олімпійських резервів). 2. Виховну, тобто сприяти розвитку позитивних духовних якостей у молодих громадян держави (почуття відповідальності за ввірену справу, гордості за чесно досягнутий результат, тощо). 3. Вилучення молоді, ще недостатньо сформованої людини з «вулиці», з так званої «дворової культури».

Окремо приділяється увага на необхідності контролю всіх рівнів за освоєнням виплат при народженні дитини. Розроблено та запропоновано механізм контролю за використанням «дитячих грошей» сім'ями, які обґрунтовано підозрюються у витрачання коштів не для задоволення потреб дитини. Зокрема обґрунтовується виключно безготівкове витрачання таких коштів для полегшення їх від слідкування та перевірки суб'єктів господарювання, які приймали участь в списанні грошей.

Зроблено висновок, що ювенальна політика – це складне, багатоаспектне явище, яке справляє колосальний вплив на демографічну ситуацію та стан економіки. Масштаби цього впливу значно перевищують наслідки міжнародного тероризму, природних катастроф або воєнних конфліктів.

У *підрозділі 2.4 «Правове регулювання у сфері ювенальної системи»* зазначається, що правове регулювання в сфері ювенальної політики забезпечується сукупністю норм галузей права – конституційного, кримінального, адміністративного, цивільного тощо. Автором розкрито провідну роль вітчизняної юриспруденції у формуванні правових та організаційних засад державної політики направленої на захист прав дітей.

Встановлено, що протягом останніх десятиліть вітчизняна юриспруденція зосереджувала свою увагу на проблемах правового регулювання та системної організації захисту прав дітей, юридичної відповідальності за правопорушення в даному напрямку, вдосконалення засобів профілактики, публічного контролю та нагляду в сфері ювенальної політики, підвищення правосвідомості учасників тощо.

Автором вибудовано систему норм ювенально-правового регулювання, до якої входить: 1) Конституція України; 2) Закони України; 3) Міжнародні Конвенції та Договори, ратифіковані в установленому порядку; 4) Постанови Верховної ради України; 5) Укази Президента України; 6) Постанови Кабінету міністрів України; 7) рішення судів; 8) нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування.

Незважаючи на значні досягнення правничої науки в сфері формування та реалізації ювенальної політики в Україні, наявна низка проблем в даному напрямку: заангажованість у зв'язку з неоднозначним ставленням до ювенальної юстиції в суспільстві, відсутність ціле направленої програми проведення наукових досліджень проблематики ювеналістики, відсутність замовлень на проведення наукових розробок від органів державної влади та місцевого самоврядування, недостатньо якісним впровадження результатів дослідження в практичну діяльність, відсутність зворотного зв'язку за результатами наукових робіт.

Шляхами вирішення можуть бути: інформаційне забезпечення проблематики формування та реалізації ювенальної політики, в тому числі і через засоби масової інформації; широке залучення іноземних фахівців з даного питання та запровадження грантових програм; прийняття загальнодержавних замовлень на проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень з вказаної проблеми із відповідним фінансовим забезпеченням; моніторинг результатів впровадження в практичну діяльність результатів наукових досліджень; визначити провідні заклади вищої освіти з проблем ювеналістики; проведення конкурсів на кращу наукову роботу.

Отже, як ми бачимо із вищевказаного, в Україні існує доволі розгалужена кількість нормативних актів по захисту прав дітей усіх вікових категорій.

Однак, відголоски традиційної радянської системи захисту прав дітей що не відповідають новітнім тенденціям демократичного та економічного розвитку України при звели до накопичення значного масиву проблем, яких не було в попередні періоди: збільшення кількості дитячої бездоглядності, внаслідок трудової міграції батьків за кордон; зменшення ефективності інтернатного виховання; збільшення дитячої безпритульності; відсутність ефективних заходів протидії негативним тенденціям, які надходять з мережі Інтернет.

На наш погляд, для подолання зазначених проблем Законодавцю необхідно працювати в напрямку систематизації ювенального законодавства, як початкової стадії його створення. Наступним етапом ми вважаємо

необхідним розробку та прийняття Ювенального кодексу (Кодексу законів захисту прав дітей).

Розділ 3 «Інституціональний механізм формування та реалізації ювенальної політики в Україні» складається з чотирьох підрозділів та присвячений розкриттю механізму формуванню та реалізації ювенальної політики в Україні а також особливостям координації задіяних суб'єктів у даному напрямку.

У підрозділі 3.1. «Система суб'єктів формування ювенальної політики в Україні» автором відстоюється позиція про основну роль в державному управлінні країни вузького кола обраних професіоналів, які за своїми якостями і характеристиками в змозі приймати ефективні рішення.

В роботі здійснено систематизацію суб'єктів формування ювенальної політики в Україні, до них віднесено: I. Суб'єкти державно-владних повноважень: 1.1. Президент України; 1.2. Верховна Рада України; 1.3. Кабінет Міністрів України (в частині формування ювенальної політики, як центральний виконавчо-розпорядчий орган виконавчої влади); 1.4. Уповноважений Президента України з прав дитини. II. Суб'єкти політичної влади: 2.1. політичні партії; 2.2. громадські формування, в тому числі релігійні; 2.3. засоби масової інформації; 2.4. окремі громадяни (громадянське суспільство).

Окремо виділяються міжнародні організації, які впливають на формування політичного курсу країни (ООН, Ла-Страда, Євросоюз, ПАРЄ, ОБСЄ).

Поряд з урядовими органами влади та органами місцевого самоврядування, важлива роль вдовольється таким інституціям як засоби масової інформації а також релігійні організації та церква.

Доведено, що останнім часом ЗМІ відіграють важливу роль в формуванні ювенальної політики де, як правило, відіграють важливу роль та не завжди в позитивному напрямку. Це пов'язано в першу чергу з акцентуванням уваги на резонансних подіях та висвітлення їх з негативного боку.

Автором окреслено важливий вплив на формування ювенальної політики релігійних організацій обумовлена двома обставинами: перша пов'язана з виконанням релігією однієї з найважливіших своїх функцій - зберігання і підтримування встановлених у суспільстві цінностей, друга - з необхідністю посилювати ідеологічний вплив віруючих на політичні процеси, що відбуваються в державі, ширше залучати людей суспільства у свою релігію і в активну релігійну діяльність.

У дисертації проведений правовий аналіз засад діяльності кожного з перелічених суб'єктів, контент-аналіз нормативних актів, що регулюють діяльність центральних органів виконавчої влади, відображених на офіційних сайтах органів влади, що дає можливість виявити потенціал на рівні кожного з елементів запропонованої класифікації.

Резюмуючи огляд системи суб'єктів формування державної ювенальної політики, слід зазначити, що сьогодні вона переживає далеко не кращі часи. Інтегровані в неї політичні актори діють відокремлено, розв'язуючи

переважно локальні завдання та не цілком розкриваючи свій багатий політико творчий потенціал. Резюмовано, що між суб'єктами владних повноважень немає належного ступеня узгодженості та взаємодії. Більшість політичних партій демонструє індиферентне ставлення до проблем порушення прав дітей. Також, їм приділяють недостатню увагу і найбільш впливові представники груп інтересів (в економічному та політичному сенсах).

У підрозділі 3.2. «Система суб'єктів реалізації ювенальної політики в Україні» проведено аналіз системи органів влади, завданням яких є реалізація ювенальної політики в Україні.

Констатовано наявність в Україні дієвої системи суб'єктів реалізації ювенальної політики. До таких суб'єктів віднесено: 1. Центральні органи державної влади: Верховна рада України через відповідні комітети, комісії та Уповноваженого Верховної ради України з прав людини; Президент України та Уповноважений Президента України з прав дитини; Кабінет міністрів України та профільні міністерства. 2. Місцеві органи державної влади: обласні та районні державні адміністрації та їх відповідні профільні структурні підрозділи. 3. Органи місцевого самоврядування: об'єднані територіальні громади та їх структурні підрозділи та уповноважені особи. 4. Спеціально створені підприємства, установи, організації (дитячі будинки, інтернати). 5. Спеціальні установи (дитячі будинки сімейного типу, патронатні сім'ї). 6. Громадські формування, релігійні організації (церкви) та окремі громадяни з активною життєвою позицією.

Підтверджено факт наявності достатньо дієвої системи суб'єктів реалізації ювенальної політики в Україні, однак відсутність єдиного підходу до розуміння цілеформування та політичної волі до реалізації зазначених заходів. Крім того, уповноважені органи схильні розглядати дану проблематику через призму ідеологічної заангажованості та впливу радикально налаштованих груп людей.

Виокремлено основні напрями подальших наукових розвідок: обґрунтування механізмів, інструментів та важелів організації виконавчої влади, які б забезпечували істотне підвищення дієвості державного управління в сфері захисту прав дітей; визначення та оцінювання ефективності державного управління, в тому числі і системи управління органами і службами у справах дітей; осмислення змісту, форм, методів, критеріїв, наслідків державного управління в сфері захисту прав дітей з метою реального вдосконалення механізмів, інструментів, інституцій держави для реалізації на практиці системи управління за цілями і оцінювання за результатами діяльності, що забезпечить докорінне зростання якості функціонування органів і служб у справах дітей в умовах зростаючої глобалізації.

У підрозділі 3.3. «Публічне адміністрування в механізмі реалізації ювенальної політики» здійснено аналіз публічного адміністрування в механізмі реалізації ювенальної політики, за результатами якого зроблено висновок, що публічне адміністрування в механізмі реалізації ювенальної політики є складною системою, призначеною для досягнення поставленої

мети. Публічне адміністрування в механізмі реалізації ювенальної політики має складну структуру, методи, важелі, інструменти впливу на об'єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням.

Для досягнення оптимальних результатів в сфері реалізації ювенальної політики в Україні в правовому механізмі публічного адміністрування, запропоновано: 1. Для вироблення стабільного вектору та ефективного розвитку ювенальної політики, необхідно розмежувати адміністративні та політичні повноваження органів виконавчої влади з метою недопущення маніпулювання проблемою ювенальної політики при переслідування політичних цілей; 2. Підбір кваліфікованих кадрів через відкриті та прозорі конкурси, а також з огляду на наявність спеціальної фахової освіти і досвіду роботи за профілем; 3. Широке делегування повноважень органам місцевого самоврядування; 4. Залучення громадськості для моніторингу ефективності реалізації ювенальної політики в Україні.

Виділено основні принципи: верховенства права; законності; відкритості; неупередженості; пропорційності; ефективності; підконтрольності, в тому числі судового; відповідальності.

У підрозділі 3.4 «Координація діяльності суб'єктів ювенальної політики в Україні» встановлено що адміністративно-правове забезпечення формування та реалізація ювенальної політики здійснюється великою кількістю суб'єктів які потребують координації в діяльності.

Під координацією діяльності суб'єктів формування та реалізація ювенальної політики необхідно розуміти сукупність дій, спрямованих на впорядкування взаємозв'язків між органами влади (державної, політичної), громадськістю та засобами масової інформації з метою створення належних умов для повноцінного розвитку дітей в Україні.

Виділено ознаки координаційної діяльності таких суб'єктів, до яких віднесено: координація діяльності суб'єктів формування та реалізація ювенальної політики, - це сукупність дій владного вищестоящого формування та реалізація ювенальної політики щодо нижчестоящих; органи державної влади, що здійснюють координацію не завжди є безпосередніми керівниками щодо суб'єктів, діяльність яких координується; такі дії спрямовані на впорядкування діяльності нижчестоящих суб'єктів, усунення дублювання їх дій та заповнення певних прогалин; така діяльність має за мету покращення взаємодії між суб'єктами формування та реалізація ювенальної політики.

Метою такої координації є узгодження та спрямування дій зазначених органів влади з метою досягнення максимального ефективних результатів їх роботи.

Координація як метод державного управління має на меті: 1) установлення правильних відносин між державними органами, які беруть участь у формування та реалізації ювенальної політики, і розподіл повноважень між ними; 2) визначення оптимального співвідношення заходів державного і громадського впливу на стан реалізації ювенальної політики; 3) усунення дублювання у

здійсненні повноважень суб'єктами забезпечення ювенальної політики.

Завданнями є: забезпечення захисту прав дітей; профілактика, виявлення та припинення порушення прав дітей; притягнення винуватих до відповідальності.

Похідними від завдань є напрями координації діяльності суб'єктів ювенальної політики в Україні. Ними є:

- забезпечення захисту прав дітей : 1) право на життя та здоров'я; 2) попередження бездоглядності та правопорушень серед неповнолітніх; 3) соціальний захист неповнолітніх; 4) освіта неповнолітніх; 5) захист житлових та майнових прав дітей; 6) опіка, піклування та усиновлення дітей.

- профілактика та попередження правопорушень проти дітей;

- виявлення та припинення правопорушень проти дітей;

- притягнення до відповідальності осіб, які вчинили злочини чи правопорушення що посягають на права дітей, їх нормальний психофізичний розвиток.

Доведено, що брак координації як характерна риса політичного й інституціонального контексту ювенальної політики в Україні є віддзеркаленням низької спроможності державного апарату до вироблення послідовної політики, сформованої в нашій державі політичної й управлінської культури, недостатньої взаємодії між різними гілками влади, зацікавленими міністерствами, владою національного та місцевого рівнів, між урядом, громадянським суспільством і бізнесом.

Розділ 4 «Адміністративно-правове забезпечення реалізації ювенальної політики» складається з чотирьох підрозділів та присвячений дослідженню особливостей реалізації ювенальної політики в рамках адміністративно-правового регулювання.

Підрозділ 4.1 «Адміністративна діяльність суб'єктів реалізації ювенальної політики» присвячений дослідженню організаційно-правових основ діяльності суб'єктів реалізації ювенальної політики в Україні. Окреслено напрями діяльності органів влади та уповноважених осіб у зазначеній сфері. Визначено шляхи реалізації ювенальної політики через систему органів та посадових осіб.

Запропоновано під адміністративною діяльністю в сфері реалізації ювенальної політики розуміти специфічну владно-розпорядчу діяльність органів влади та уповноважених осіб для реалізації специфічних завдань спрямованих на створення умов для нормального психофізичного розвитку дітей.

Виокремлено основні напрями адміністративної діяльності державних органів та громадських організацій, виходячи з розподілу їх функцій. Розкрито особливості взаємодії суб'єктів реалізації ювенальної політики в Україні. Обґрунтована позиція проведення адміністративно-правової реформи спрямованої на передачу повноважень від органів державної влади до органів місцевого самоврядування для дотримання принципу децентралізації.

Характерною особливістю адміністративної діяльності суб'єктів реалізації ювенальної політики є органічне поєднання центрального

управління з безпосереднім керівництвом. Центральне керівництво визначає пріоритетні напрями діяльності, встановлення правової бази, тощо. Безпосереднє керівництво здійснює прямий вплив на підпорядкованих суб'єктів реалізації ювенальної політики. Зв'язок між центральним та безпосереднім керівництвом здійснюється, як правило, за принципом субординації та жорсткої ієрархічної структури. В той же час вплив безпосереднього керівництва на суб'єктів реалізації ювенальної політики здійснюється за горизонтальним принципом.

Враховуючи специфіку ювенальної політики, адміністративна діяльність регламентується нормами декількох галузей права: цивільного, сімейного, трудового, однак домінуюча роль належить нормам (матеріальним та процесуальним) адміністративного права.

Виокремленні ознаки адміністративної діяльності суб'єктів реалізації ювенальної політики дають можливість розглядати адміністративну діяльність у зазначеній сфері, як складний комплекс владно-розпорядчої діяльності уповноважених органів із використанням системи форм і методів для досягнення певної мети.

У підрозділі 4.2. «Принципи діяльності органів публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики» розглянуто основні засади реалізації ювенальної політики.

Констатовано, що принципи слід розглядати як основоположні ідеї, що відображають сутність і специфіку правосуддя у справах неповнолітніх, слід зазначити, що вивчення і аналіз міжнародно-правових стандартів здійснення правосуддя у справах неповнолітніх, національного законодавства і правозастосовної практики деяких країн, а також зарубіжної наукової літератури дозволяє диференціювати принципи ювенальної юстиції з використанням таких критеріїв як: закріплення в міжнародно-правових актах з питань здійснення правосуддя у справах неповнолітніх; поширеність в законодавстві зарубіжних країн, наявність і розробленість в теорії та правозастосовній практиці різних країн, в яких існує ювенальна юстиція. На підставі зазначених критеріїв пропонується наступна система принципів ювенальної юстиції.

1. Принцип підвищеної правової захищеності. Цей принцип збігається за своїм змістом до принципу «переважно охоронної орієнтації», заснованому на положеннях п. 15 Пекінських правил, відповідно до яких в ході усього судового розгляду неповнолітній має право на звернення за безкоштовною правовою допомогою і бути представленим одночасно адвокатом і своїм законним представником.

2. Принцип найменшого втручання. Цей принцип виділений на основі положень Ер-Рядських керівних принципів, а також п.п.8, 14.2, 20 Пекінських правил, відповідно до яких встановлюється вимога мінімізації контакту неповнолітнього з системою правоохоронних органів, що може бути забезпечено шляхом попередження злочинної поведінки неповнолітніх на самих ранніх етапах, встановлення особливого спрощеного порядку

судочинства у справах неповнолітніх та конфіденційності судового розгляду.

3. Принцип спеціалізації, ґрунтується на вимозі п.п. 1.6, 2.2, 6.3, 12 і 22 Пекінських правил про розгляд справ неповнолітніх спеціальним «компетентним органом влади».

4. Принцип пропорційності, виділяється на основі положень Правил ООН, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі, а також п.п. 5, 17, 18 Пекінських правил і забезпечує гарантії реагування на правопорушення неповнолітніх сумірного з особливостями особистості неповнолітнього і обставинами правопорушення.

5. Принцип індивідуалізації, на основі п.п. 14.2, 16 Пекінських правил розглянуто в кількох аспектах: 1) забезпечення неформального характеру судочинства; 2) індивідуальний підхід до неповнолітнього; 3) вивчення особистості неповнолітнього. Особливості реалізації цього принципу обумовлюють залучення в кримінальний процес фахівців соціально-психологічних служб ювенального профілю. У даній роботі «принцип соціальної насиченості» представляється необхідним включити у зміст принципу судової індивідуалізації, оскільки участь в судовому процесі подібних служб є невід'ємним і в той же час окремим елементом принципу судової індивідуалізації.

Більшість принципів, будучи керівними положеннями щодо здійснення захисту прав людини, одночасно є і принципами ювенальної системи, оскільки як вже зазначалося, захист прав дітей не може здійснюватися поза захистом прав людини та громадянина. Значення принципів ювенальної юстиції полягає не тільки в методологічній ролі в підході до організації та діяльності інституту ювенальної юстиції в цілому, в постійній дії і взаємозв'язку у всій ювенальній системі, а й у кожному конкретному її елементі, при практичному вирішенні будь-якого питання і діяльності кожного суб'єкта в окремо. У зв'язку з цим принципи ювенальної юстиції, різні за змістом, розглядаються в системі, в якій всі вони взаємопов'язані і взаємообумовлені.

У підрозділі 4.3 «*Форми діяльності публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики*» доведено, що діяльність публічної адміністрації має ознаки правової форми: пов'язані з виникненням правових підстав; виникають на підставі правових норм; тягнуть за собою настання правових наслідків.

Встановлено, що вони є системним утворенням, компоненти якого тісно взаємодіють один з одним, проте не є взаємозамінними. Відзначаються помітною самостійністю й універсальністю щодо конкретних галузей і сфер владного впливу.

Аналіз адміністративно-правові форми реалізації ювенальної політики, довів той факт, що на практиці вони почасти «підміняються» не правовими рішеннями. Нерідко в публічних виступах керівників центральних органів влади та повідомленнях відомчих прес-служб, звучать заклики до вчинення дій (вжиття заходів), котрі не тільки не відповідають, але й прямо суперечать букві закону.

Встановлено, що суб'єкти правозастосування отримують від керівництва вказівки не фіксувати окремі делікти, не застосовувати деякі види адміністративних стягнень. При цьому в більшості випадків слово чиновника має більшу вагу, ніж приписи юридичних норм. Як свідчить аналіз практики, державні службовці буквально розуміють положення «про впровадження ювенальної політики та забезпечення належних умов нормального психофізичного розвитку дитини», що нерідко призводить до непоправного.

Доведено, що поняття форм адміністративної діяльності публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики та їх наукова класифікація тісно пов'язані з поняттям і класифікацією форм діяльності органів державного управління й адміністративної діяльності публічної адміністрації.

Автором відстоюється позиція про необхідність широкого запровадження адміністративно-правових договорів, як провідної форми діяльності публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики.

У підрозділі 4.4 «*Методи діяльності публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики*» автором акцентовано, що примус та переконання, як загальні методи управління, відіграють провідну роль у діяльності публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики та складають основу управління.

Під час реалізації ювенальної політики та при здійсненні правоохоронної функції використовується широкий арсенал способів та засобів впливу на підпорядкований суб'єкт з метою досягнення бажаного результату.

Враховуючи євроінтеграційні процеси, підвищення правової культури та свідомості громадян, вивів на провідне місце метод переконання та заохочення, як ефективний інструмент управління суспільними відносинами в сфері реалізації ювенальної політики. В той же час це призводить до зменшення сфери використання адміністративно-примусових заходів. Застосування методу заохочення сприяє: економії державного потенціалу; зниження рівня конфліктності між державою та суспільством; усунення недовіри до державного апарату; зацікавленість в кінцевому результаті сприяє більш добросовісному виконанню взятих на себе зобов'язань; зменшення кількості контрольних заходів відносно безпосереднього виконавця.

Важливим методом діяльності публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики є примусу. Примус належить до найбільш жорстким методів впливу та використовується при неможливості застосування інших методів впливу. В системі реалізації ювенальної політики примус, переважно, використовується для задоволення правоохоронної функції. Основним завданням примусу є виявлення, локалізація, нейтралізація факторів що сприяють порушенню прав дітей, а також притягнення до відповідальностей винуватих осіб.

Відмінності, що існують між галузевими нормами і тими, які складаються під їх впливом, ступенем суспільної небезпеки галузевих деліктів, зумовили розбіжності в характері й особливостях державних примусових заходів залежно від тієї чи іншої правової галузі. Внаслідок перелічених

обставин, види державного примусу прийнято розглядати як явища, похідні від існуючих галузей права і властиві цим галузям правопорушення, і диференціювати згідно з існуючими правовими галузями.

Автором виділено: кримінальний примус, цивільно-правовий примус, адміністративний примус.

Адміністративний примус, як основний метод - це владне, здійснюване в односторонньому порядку і в передбачених правовими нормами випадках застосування від імені держави до суб'єктів правопорушень, по-перше, заходів попередження правопорушень, по-друге, запобіжних заходів щодо правопорушень, по-третє, заходів відповідальності за порушення нормативно-правових положень.

Визначено ознаки адміністративного примусу в діяльності публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики, які дозволяють виділити заходи адміністративного впливу серед інших державних примусових заходів, такі, як: адміністративний примус застосовується суб'єктами реалізації ювенальної політики; застосовується як виключний захід впливу, коли всі інші заходи були використані та не призвели до бажаного результату; примус направлений на припинення негативних явищ, що загрожують правам дитини; застосовуються виключно до осіб, які вчинили порушення прав дитини та за яке передбачено заходи адміністративного впливу. Як факультативне значення адміністративного примусу в сфері реалізації ювенальної політики варто виділити профілактику.

Адміністративний примус в діяльності публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики є складним та багатогранним заходом впливу, основним завданням якого є: створення належних мов для нормального психофізичного розвитку дитини; профілактика (попередження правопорушень); припинення правопорушення; застосування негативних заходів (морального чи матеріального характеру) до особи порушника; формування та закріплення позитивних якостей у правосвідомих громадян.

Визначено, що застосування примусу в сфері реалізації ювенальної політики в Україні передбачений низкою нормативних актів: Сімейним кодексом України; Цивільним кодексом України; Кодексом законів про працю та низкою Законів України.

Заходи адміністративного примусу в діяльності публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики забезпечуються державою, носять державно-владний характер, застосовуються від імені держави та реалізуються виключно в інтересах дитини.

У підрозділі 4.5 «Публічний контроль у сфері реалізації ювенальної політики» розглядається контроль, як засіб прозорої реалізації ювенальної політики в Україні. Провідне місце відведено Верховній Раді України, як загально державному представницькому органу що зобов'язана прийняти безпосередню участь у формуванні Єдиної національної концепції ювенальної політики. З метою недопущення різнобічного трактування даної концепції, парламент повинен створити спеціальний комітет з даного питання.

Виокреслено проблеми, які виникли в суспільстві в процесі формування та реалізації ювенальної політики в Україні, до яких віднесено: невідповідність між досягнутою політичною свободою і неефективною, а іноді корупційною практикою публічної служби; неадекватність оцінок державної влади та громадськості щодо необхідності створення закінченої структури системи контролю за діяльністю влади в Україні для посилення виконавської дисципліни державних службовців; брак кваліфікованих та професійно-якісних послуг, які надають державні службовці політикам й громадянам; нормативно-правові прогалини з питань контролю в органах державної влади та органах місцевого самоврядування; невідокремлені виконання і контроль за виконанням; у системі державної служби з державними службовцями не проводиться належне інформування про дисциплінарну відповідальність, не відпрацьовано механізми подолання посадових проступків.

Надана характеристика засобам здійснення публічного контролю у сфері реалізації ювенальної політики, до яких віднесено: 1. Прийняття участі у: розробці та прийнятті нормативно-правових актів у сфері реалізації ювенальної політики; формуванні бюджету усіх рівнів з визначенням кількості коштів, направлених на забезпечення потреб дітей усіх категорій; складі робочих груп, колегіальних органів; 2. Включення представників громади до складу робочих груп, які утворюються владою; діяльність громадських організацій; діяльність партійних організацій; діяльність органів самоорганізації населення; громадська експертиза актів органів публічної влади та їх проектів; 3. Публікації у пресі, випуски по радіо, ТВ; 4. Перевірка діяльності органів державної влади – суб'єкта реалізації ювенальної політики, відповідальної особи, аналіз звітності, результатів діяльності з наступним реагуванням щодо приведення цієї діяльності у відповідність із встановленими нормами; 5. Нагляд за діяльністю дитячих будинків сімейного типу, патронатних сімей, дитячих будинків, інтернатних закладів, тощо.

Результатом громадського контролю виступають правові (передбачені чинним законодавством) та не правові (етичні) наслідки.

Етичними наслідками публічного контролю у сфері реалізації ювенальної політики можуть бути громадський осуд (у випадку відсутності юридичного складу правопорушення).

Ефективність публічного контролю у сфері реалізації ювенальної політики залежить від чіткості встановлення завдань, обґрунтованості еталонних норм та якості розробки і додержання процедур його здійснення.

Констатовано, що впровадження в українську реальність цілісної системи публічного контролю за прийняттям та виконанням рішень суб'єктів реалізації ювенальної політики в Україні забезпечить незворотний шлях України до розбудови демократичної розвиненої країни.

Розділ 5 «Шляхи формування національної доктрини ювенальної політики» складається з двох підрозділів та присвячений імплементації зарубіжного досвіду в національну правову систему та виробленню догматики формування та реалізації національної ювенальної доктрини.

У підрозділі 5.1 «Міжнародний досвід реалізації ювенальної політики» автором розглянуто міжнародні стандарти реалізації ювенальної політики. Встановлено існування розгалуженої системи нормативно-правових актів, спрямованих на захист прав та свобод дітей, а також наявність низки міжнародних організацій діяльність яких направлена на реалізацію зазначених актів.

Зазначено що міжнародні акти варто класифікувати на: 1) встановлюють загальні засади захисту прав дітей (Загальна декларація прав людини, Декларація прав дитини); 2) встановлюють особливості роботи з дітьми, що вступили в конфлікт з законом (Керівні принципи запобігання злочинності серед неповнолітніх ООН (Ер-Рядські керівні принципи), Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), Керівні принципи щодо дій в інтересах дітей в системі кримінального правосуддя (Відень 1997р.)); 3) регулюють відносини в конкретних ситуаціях (Конвенцію про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти, Конвенція Міжнародної організації праці про мінімальний вік для прийому на роботу, Конвенція про згоду на взяття шлюбу, шлюбний вік та реєстрацію шлюбу).

Визначено систему міжнародних органів, дія яких направлена за забезпечення прав дітей: ООН; Міжнародна організація праці (МОП), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), ООН з питань науки, культури та освіти (ЮНЕСКО).

Досліджено становлення моделі державної ювенальної політики в конкретних країні, серед яких виокремимо дві: соціально-демократичну та ліберальну.

Соціально-демократична модель передбачає домінуючу роль держави в забезпеченні розвитку дитини. Дана модель практично не передбачає індивідуалізації та характеризується рівномірною турботою про всіх дітей незалежно від їх особливих потреб. Така система була запроваджена в колишньому СРСР.

Ліберальна модель передбачає індивідуальний підхід до особливих потреб дитини та характеризується створенням можливостей для самореалізації людини.

Автором констатовано необхідність подальшого вдосконалення практики реалізації національного законодавства притримуючись міжнародних стандартів.

Підрозділ 5.2 «Основні пріоритети у формуванні та реалізації національної доктрини ювенальної політики» присвячений формуванню та реалізації національної доктрини ювенальної політики в Україні.

Дано авторське визначення *доктрини ювенальної політики України* під яким запропоновано розуміти системний нормативно-правовий акт, який приймає орган державної законодавчої влади вищого рівня на зафіксований тривалий термін, що чітко встановлює стратегічну мету, показники, пріоритети розвитку галузі, інституціональні передумови, організаційно-економічні та правові основи реалізації вищезазначеного документу.

Визначено основні елементи у формуванні та реалізації національної

доктрини ювенальної політики: *економічний аспект* - підвищення якості людського капіталу за рахунок належної підтримки й виховання нового покоління, що забезпечувало б стабільні високі порівняльні переваги України в системі міжнародного поділу праці і конкурентоспроможність вітчизняної політики на внутрішньому і зовнішньому ринках; *соціальний аспект* - становлення багатокладних соціальних відносин, що за підсумком постане гарантом стабільного соціального середовища в дитячому середовищі зокрема та національному господарстві у цілому; *політичний аспект* - визначення інституціональних умов і механізмів здійснення реформування галузі, спрямованого на затвердження соціально орієнтованих форм захисту прав дітей і, в кінцевому підсумку, на реалізацію Національної доктрини.

Визначено та обґрунтовано основні компоненти доктрини ювенальної політики: 1. Логіко-теоретична основа пов'язана з іншими формами суспільної свідомості, світоглядом епохи. 2. Понятійно-категорійний апарат, теоретичне вирішення проблем забезпечення ювенальної політики, широка і завершена система поглядів, що ґрунтується на категоріях, які мають базовий характер саме у цій доктрині. 3. Програмні положення – оцінки існуючої підсистеми ювенальної політики (інформаційна, економічна, військова, політична), їх цілей та завдань, принципів функціонування та сталого розвитку, методів забезпечення.

Обґрунтовано систему принципів формуванні та реалізації національної доктрини ювенальної політики, до якої віднесено принципи: ієрархічність, спадковість, несуперечність, централізація, історичність та змінність, комплексність розробки, кореляції, системність розробки, концептуальність, конкретизація деяких положень.

Відстоюється позиція прийняття осмисленої національної Доктрини ювенальної політики яка, буде слугувати наріжним каменем виховання молодого покоління українців, які зможуть відносити велич України на арені світової спільноти.

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено теоретико-правове дослідження та вирішення проблем формування та реалізації ювенальної політики в Україні. На основі узагальнених результатів запропоновано ряд пропозицій до національного законодавства та сформульовано низку висновків та рекомендацій, спрямованих на вирішення поставленої мети:

1. З'ясовано стан розробки проблем поняття та ознак сучасної ювенальної політики в Україні. Вагоме загально-соціальне значення ювенальної юстиції в умовах демографічної кризи в країні, зменшення кількості населення, проведення бойових дій в зоні проведення ООС актуалізує дослідження, спрямовані на пошуки ефективної системи запровадження ювенальної політики в Україні й ефективності її реалізації в сучасних умовах. Теоретичні засади вивчення інструментарію систематизації наукової інформації формуються в межах спеціальних дисциплін політики

правового циклу, зокрема адміністративного права, державного управління, політології та ін.

Загальні питання формування ювенального права висвітлені у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Окремі проблеми та захисту прав дітей стали предметом наукових досліджень: Ю. А. Дербакова, Л. В. Кулачок, Ж. Л. Чорна, І. І. Литвин, Б. О. Логвиненко, А. А. Манжула, В. П. Мороз, О. І. Сафончик, Р. В. Ігонін, О. С. Юнін, І. А. Яніцька та ін.

Адміністративно-правові аспекти охорони дитинства та захисту прав дітей представлені роботами: О. І. Бондарчук, К. Ю. Колосовського, О. І. Кисельової, О. О. Новрицького.

Частково проблематика формування ювенальної політики та реалізації заходів з удосконалення правового статусу дітей в Україні розглядалася у працях: О. В. Максименко (Київ, 2011); О. В. Топчій; О. Я. Савчук (Київ, 2019); М. В. Веселов (Київ, 2020).

Узагальнення і збагачення здобутків фахівців дозволили авторів дисертації розробити теоретико-методологічні засади проблем визначення поняття «ювенальна політика», «ювенальна юстиція», виокремлення їх ознак, обґрунтувати перспективні напрями дослідження в умовах подальшого реформування державно-правової системи України.

2. Розкрито зміст охорони прав дитини, як об'єкта ювенальної політики. Людський потенціал є одним з найцінніших резервів кожної держави. В залежності від вжитих заходів, щодо створення належних умов для нормального психофізичного протікання дитинства, буде виховане наступне покоління громадян. Визначено, що основним завданням держави, через низку інституцій, є створення належних умов для самореалізації потенціалу кожної дитини. Охорона прав дитини повинна здійснюватися в наступних напрямках: економічному; соціальному; культурному; правовому. Окремо акцентовано увагу на захисті дітей-жертв потерпілих від домашнього насильства. Охорона прав дитини повинна здійснюватися: 1. Державою (через систему органів та посадових осіб); 2. органами місцевого самоврядування; 3. громадськістю (громадські об'єднання, партії, рухи, блоки, громадяни з активною життєвою позицією); 4. міжнародні організації.

3. Визначено концепційні засади формування ювенальної політики. Цілеспрямована ювенальна політика держави має стати нарижним каменем побудови держави новим поколінням з принципово новим форматом мислення. Визначено засади формування ювенальної політики: 1. ієрархічності; 2. спадковості; 3. несуперечності; 4. централізації; 5. історичності та змінності; 6. комплексності розробки; 7. кореляції; 8. системності розробки; 9. концептуальності; 10. конкретизації деяких положень Доктрини стосовно окремих сфер діяльності. Вказана Доктрина має затверджуватися Указом Президента України та бути розрахованою не менш ніж на 5 років реалізації.

4. Вивчено зарубіжний досвід управління в сфері ювенального судочинства та ювенальної політики, сформульовано на його основі загальні

вимоги до державної ювенальної політики. Виявлено пряму залежність між станом економічного розвитку та рівнем впровадження ювенальної політики в зарубіжних країнах. Так, чим вище рівень економічного розвитку держави, тим більше уваги приділяється захисту прав найнезахищених верств населення, в тому числі і дітей.

Однак, стан економічного розвитку не є основним чинником ефективності впровадження ювенальної політики. Ефективність впровадження ювенальної політики прямо залежить від низки чинників та факторів. Такими умовами є: наявність чіткої стратегії розвитку ювенальної політики; планування реалізації заходів, спрямованих на захист прав дітей; прогнозування негативних чинників; системність дій органів публічної адміністрації; плановість на всіх рівнях формування та реалізації ювенальної політики (загальнодержавний, регіональний та місцевий рівні); ефективне інформаційне забезпечення (висвітлення ювенальної політики в ЗМІ, всесвітній мережі Інтернет, в культурній сфері); широке залучення громадськості (представників релігійної сфери, діячів культури та спорту тощо); належне фінансове та матеріально-технічне забезпечення; підготовка кваліфікованих працівників, тощо.

5. Обґрунтовано необхідність визнання ювенальної політики невід'ємною складовою загальної національної політики. Дане твердження ґрунтується на наступних фактах: діти часто стають жертвами правопорушень та потребують особливого захисту з боку держави; підростаюче покоління є запорукою існування держави в майбутньому та виступає носієм генофонду нації; саме від належної підготовки молоді сьогодні, належить інтелектуальний рівень держави в майбутньому; діти виступають носієм культури держави; належне забезпечення нормального психофізичного розвитку дітей в майбутньому створить умови для посилення обороноздатності країни та в сфері охорони публічного порядку; мета ювенальної політики є частиною загальнодержавної політики та переслідує створення належних умов для нормального функціонування суспільства в цілому та окремих його інститутів зокрема.

На підставі викладено, запропоновано ряд доповнень до чинного законодавства. На підставі Закону України «Про національну безпеку України», реалізацію ювенальної політики внести до Стратегії національної безпеки України, як невід'ємної складової Національної безпеки. Пропонується чинники, які перешкоджають формуванню та реалізації ювенальної політики в Україні визнати такими, що загрожують національній безпеці держави. До таких загроз зокрема віднесено: гальмування євроінтеграційних процесів у вказаній сфері; зменшення кількості дітей і як наслідок – зменшення трудових резервів у недалекому майбутньому та обороноздатності країни; збільшення кількості та латентність порушень стосовно дітей.

6. Розкрито деліктологічний аспект порушення прав дитини. Протиправні посягання стосовно дітей набули загрозливих масштабів та

повинні стати пріоритетним напрямом діяльності держави в їх подоланні. Ефективне подолання делікатності відносно дітей повинно базуватися: 1. нормативний напрям (удосконалення нормативної бази шляхом посилення відповідальності, а також передбачення такої за протиправні посягання в інформаційній сфері; синхронізація національного законодавства з міжнародними актами); 2 організаційній сфері (координація діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства та міжнародними організаціями і зарубіжними державами); інформаційна сфера (створення безпечного інформаційного простору; оперативне реагування на негативні чинники, що виникають в мережі Інтернет та мобільних додатках).

Відстоюється позиція про необхідність профілактичної діяльності, як невід'ємної складової ефективної протидії деліктності. Профілактична діяльність має трирівневу структуру. Загальна – спрямована на дітей, як найбільш вразливий прошарок населення; спеціальну – направлена на коло дітей певної категорії (вікові, соціальні групи, тощо); індивідуальну – профілактична робота з конкретною дитиною яка стала жертвою, свідком правопорушення, або безпосередньо вчинила протиправне діяння.

7. Окреслено соціально-економічне значення реалізації ювенальної політики. Визначено важливість точного визначення соціальних та економічних параметрів значення ювенальної політики. Виявлено пряму залежність соціально-економічного значення ювенальної політики для подальшого розвитку держави. Встановлено, що реалізація ювенальної політики важлива для економіки держави: збереження трудового потенціалу держави; підготовка кадрового резерву (в першу чергу робітничих професій); створення робочих місць; забезпечення наповненості пенсійного фонду. В соціальній сфері: підготовка молодого покоління з високими моральними якостями; зниження рівня наркозлочинності та хворих на наркоманію і ВІЛ/СНІД; підвищення рівня патріотизму; підготовка відповідальних кадрів для правоохоронних органів, прокуратури, суду, Збройних сил України; розвиток науки та соціально-культурної сфери.

8. Визначено стан правового регулювання у сфері ювенальної системи. Аналіз чинного законодавства дозволив констатувати, що на теперішній час не існує єдиного консолідованого акту, яким би врегульовувався комплекс питань, пов'язаних із формуванням та реалізацією ювенальної політики. Окремі норми розпорошені в десятках не узгоджених між собою законів. Проголошено, що значна частина актів, які містять в собі деякі проєкції проблеми, морально застаріла й не відповідає вимогам сьогодення. Більшість розглянутих законів слабо вписується у сучасну систему виховання, не відображають протиріч між світським та релігійним ставленням до положення дитини в суспільстві. Обмежувально-заборонні заходи адміністративного впливу переважають порівняно із засобами переконання й організації просвіти. Увага законодавця здебільшого сконцентрована на деліктних процесах та не враховує проблему забезпечення позаурочного дозвілля. Вихід

з ситуації, що склалася, вбачається у приведенні законодавства до єдиної стратегічної мети – створення умов для належного психофізичного розвитку кожної дитини не залежно від соціального статусу та місцевості проживання. Припускається, що питання формування та реалізації ювенальної політики можуть відобразитися в окремій Стратегії формування та реалізації ювенальної політики України, та в Ювенальному кодексі України (або Основам ювенального законодавства України).

9. Встановлено коло повноважень суб'єктів формування та реалізації ювенальної політики в Україні. Запропоновано вичерпний перелік суб'єктів адміністративно-правового забезпечення формування та реалізації ювенальної політики в Україні. При цьому доведено, що неповнолітній має підстави розглядатися в якості одного з таких суб'єктів, не зважаючи на певну обмеженість у правоздатності. Виявлено роль і встановлено повноваження у забезпеченні формування та реалізації ювенальної політики в Україні Міністерства освіти і науки, яке зазвичай не розглядається в контексті ювенальної політики. Розкрито сутність і роль процесів взаємодії центральних органів державної влади й інститутів громадянського суспільства у забезпеченні формування та реалізації ювенальної політики в Україні. Констатується, що важливість такої діяльності використовуються неповною мірою через недооцінку існуючих загроз і ризиків, а також відсутність чітко визначених орієнтирів інформаційної політики у досліджуваній галузі.

10. Висвітлено актуальні проблеми правового та організаційного забезпечення публічного адміністрування в механізмі реалізації ювенальної політики.

Визначено що публічне адміністрування в механізмі реалізації ювенальної політики є складною системою, призначеною для досягнення поставлених цілей, яка має певну структуру, методи, важелі, інструменти впливу на об'єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням.

Узагальнено підходи до класифікації публічного адміністрування в механізмі реалізації ювенальної політики. Визначено склад комплексного публічного адміністрування, до якого можуть належати: економічний, мотиваційний, організаційний, політичний та правовий блоки. Запроваджено поділ публічне адміністрування залежно від суб'єктів державного управління, які їх застосовують. Відповідно до цього публічне адміністрування в механізмі реалізації ювенальної політики можуть бути такі, які використовуються Президентом, органами законодавчої, виконавчої та судової влади, а також органами місцевого самоврядування.

11. Охарактеризовано особливості координації діяльності суб'єктів ювенальної політики та наданню пропозиції щодо її оптимізації. Координаційна діяльність суб'єктів формування та реалізації ювенальної політики в Україні здійснюється: по вертикалі та по горизонталі. Завданням вертикальної координації є прямий контроль за підпорядкованим суб'єктом з метою недопущення відхилення від заданих шаблонів та стандартів, а також

надання допомоги у разі необхідності. Горизонтальна координація слугує для узгодження дій суб'єктів, повноваження яких перетинаються під час виконання своїх повноважень.

Особливістю координаційної діяльності суб'єктів ювенальної політики в Україні варто відмітити наявність управлінських відносин як між підпорядкованими так і між не підпорядкованими органами влади. Відносини взаємодії, що виникають між не підпорядкованими суб'єктами характеризуються добровільністю та взаємною згодою. При небажанні одного суб'єкта вступати у відповідні правовідносини – координація припиняється.

Враховуючи необхідність налагодження чіткої координації діяльності суб'єктів ювенальної політики як невід'ємної складової європейського розвитку країни, автором обґрунтовано доцільність удосконалення механізму координації їх взаємодії через вирішення питання синхронізації цілей і дій центральних органів виконавчої влади, державних установ та відповідних інституцій, інститутів громадянського суспільства, що мають повноваження в управлінні та організації сфери ювенальної політики.

12. Вироблено комплексний підхід до вирішення актуальних правових, організаційних та інших проблем адміністративної діяльності в сфері ювенальної політики. Розглянуто адміністративну діяльність в сфері ювенальної політики як специфічну владно-розпорядчу діяльність органів влади для реалізації специфічних завдань.

Адміністративна діяльність суб'єктів реалізації ювенальної політики охоплює правотворчу та індивідуально-розпорядчу діяльність, спрямовану на створення сприятливих умов для всебічного, повного розвитку особистості дитини, створення належних умов для її повноцінного психофізичного розвитку. З іншого боку, адміністративна діяльність суб'єктів реалізації ювенальної політики спрямована на запобігання, попередження та припинення правопорушень проти дітей, їх виявлення та припинення, на забезпечення безпеки держави та суспільства

Діяльність суб'єктів реалізації ювенальної політики являє собою один з основних напрямків забезпечення захисту національних інтересів України, створення сприятливих умов для розвитку її громадян, захисту прав та інтересів громадян, попередження та припинення протиправних дій, застосування до правопорушників заходів адміністративно-процесуального забезпечення та адміністративних стягнень.

Незважаючи на демократизацію, метод примусу є домінуючим на даному етапі формування та реалізації ювенальної політики в Україні.

13. Досліджено основоположні принципи діяльності публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики. Доведено, що діяльність публічної адміністрації в сфері реалізації, в тому числі і ювенальної політики, повинна базуватися на основоположних принципах що закріплюють суть та кінцеву мету. Автором зроблено ґрунтовний висновок про поділ принципів на два блоки: загальні принципи, які притаманні всій правовій системі та включають в себе як національні правові основи так і міжнародні стандарти в

сфері захисту прав людини (законність, верховенство права, тощо). Та спеціальні принципи, які мають розкривати суть регульованих правовідносин та конкретизувати мету діяльності публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики. Акцентовано увагу на принципі історизму, оскільки українська нація має сильні історичні та культурні традиції щодо виховання дітей та стосунків між батьками та дітьми.

Констатовано відсутність правового закріплення принципів діяльності публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики в національному праві.

Запропоновано в Національній доктрині формування та реалізації ювенальної політики в Україні закріпити основоположні принципи діяльності публічної адміністрації у вказаній сфері та затвердити їх Указом Президента України.

14. Розкрито сутність та специфіку форм діяльності публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики. Знайшло подальше твердження про необхідність використання сукупності форм у діяльності публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики.

Констатовано, що публічній адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики притаманні загальні форми діяльності.

З урахуванням трансформації сутності публічної адміністрації важливого значення набувають процеси щодо запровадження адміністративних договорів та управлінських послуг в її діяльність (наприклад, при реєстрації дитячих будинків сімейного типу, патронатних сімей тощо).

Незважаючи на достатній рівень теоретичної розробки питань щодо форм адміністративної діяльності публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики достатня кількість проблем перебуває у практичній площині, пов'язаній з дотриманням законності при застосуванні заходів примусу, прав і свобод громадян тощо.

15. Знайшла підтвердження необхідність встановлення сукупності форм та методів у діяльності публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики. Доведено, що органам публічної адміністрації в сфері реалізації ювенальної політики притаманні загальні управлінські методи.

Методи діяльності органів публічної адміністрації у сфері реалізації ювенальної політики мають чітке спрямування на учасників суспільних відносин у відповідній сфері. Обрання тих чи інших методів у професійній діяльності суб'єктів владних повноважень у сфері реалізації ювенальної політики залежить від упорядковуючого впливу, особливостей організаційних відносин між учасниками, мотиваційної складової, стану правового забезпечення, динамічних характеристик розвитку ювенальної політики в Україні у цілому.

Методи діяльності органів публічної адміністрації у сфері реалізації ювенальної політики доцільно розрізняти керуючись критерієм доцільності та ефективності. Тут зроблено акцент на тому, що у сфері реалізації ювенальної політики методи прямого впливу (адміністративні) мають поступово заміщуватись економічними методами непрямої дії. Зокрема до дитячих

будинків сімейного типу та патронатних сімей доцільно застосовувати методи заохочення та преференцій для стимулювання і підтримки їхнього функціонування на противагу дитячим будинкам (сиротинцям), організованих за радянською схемою «дитина – вихователь – установа».

Підтримано позицію про постійність трансформації форми і методи адміністративно-правового регулювання в залежності від конкретної соціо- та політико-правової ситуації.

16. Окреслено перспективні напрями вдосконалення публічного контролю у сфері реалізації ювенальної політики. Зроблено висновок про недосконалість контрольних заходів, які мають місце у сфері реалізації ювенальної політики. Це пов'язано у першу чергу із тим, що ювенальні проблеми не перебувають у авангарді ініційованих урядом реформ. Зокрема, контрольній діяльності сьогодні властиві: слабе матеріальне підґрунтя; прогалини та недоліки чинного національного законодавства, яким регламентовано контрольні заходи; застарілий інструментарій; невизначеність мети і цілей контролю та інші системні вади, які у сукупності призводять до збільшення кількості випадків порушення прав дитини в Україні. Встановлено, що вирішення проблем публічного контролю у сфері реалізації ювенальної політики має відбуватися з урахуванням двох складових: правової та організаційної. Так, створення належного правового підґрунтя дозволить чітко розмежувати повноваження між владними суб'єктами у сфері реалізації ювенальної політики. У свою чергу, організаційна складова буде спрямована оптимізацію діяльності таких суб'єктів, що дозволить охопити всі компоненти ювенальної політики.

17. Вивчено міжнародний досвід реалізації ювенальної політики, сформулювати на його основі загальні вимоги до державної ювенальної політики. Встановлено основний напрям внесення змін і доповнень до національного законодавства, що полягає у забезпеченні гармонізації вітчизняного правового масиву із міжнародними нормами та стандартами у сфері захисту прав дітей. Водночас, виявлено неготовність певної частини суспільства до сприйняття таких змін, необхідності дотримання сучасних стандартів та вимог у цій сфері. Основною причиною ігнорування законодавчих новел варто вважати радикалізацію окремих груп громадян, що однобоко інтерпретують поняття сучасної ювенальної політики та ювенальної юстиції крізь призму власних релігійних поглядів та догм. Зроблено висновок про доцільність проведення інформаційної кампанії, спрямованої на популяризацію та роз'яснення основних складових сучасної ювенальної політики. До таких популяризаційних заходів слід залучати представників громадськості, активістів, діячів культури та мистецтва, релігійних та політичних діячів і спортсменів.

18. Окреслено коло завдань і пріоритетів у формуванні та реалізації національної доктрини ювенальної політики. Невід'ємною складовою успішної реалізації державної ювенальної політики має бути чітке визначення поточних завдань та кінцевої мети (які мають бути визначені Доктриною ювенальної політики України). Враховуючи специфіку та основні чинники загроз для

національної безпеки, тенденції наближення вітчизняного законодавства до міжнародних норм і стандартів, системи ювенальної юстиції України, поточними завданнями ювенальної політики слід вважати: зміцнення законності та стану публічної безпеки і порядку; наближення вітчизняного законодавства до європейських стандартів; мінімізація шкідливого впливу глобальної мережі Інтернет на дітей; організація протидії використанню дитячої праці; унеможливлення залучення дітей до донорства та використання у порнографічній індустрії; розробка алгоритмів забезпечення особистої безпеки дітей; забезпечення всебічної реалізації прав дітей; прогнозування, моніторинг та своєчасне усунення загроз порушень прав дітей; протидія деліктності у дитячому середовищі; оптимізація управління ювенальною системою.

Водночас головною метою ювенальної політики слід вважати створення належних умов для нормального психофізичного розвитку дитини.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Монографії:

1. Опацький Р. М. Ювенальна політика в Україні: теорія, правова основа, інституалізація : монограф. ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, засл. юриста України С. М. Алфьорова. Запоріжжя : Дике Поле, 2013. 464 с.

2. Опацький Р. М. Ювенальна політика в Україні: адміністративно-правові засади формування та реалізації : монограф. ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. Б. О. Логвиненка. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 520 с.

Статті у періодичних наукових фахових виданнях України:

3. Опацький Р. М. Поняття і зміст ювенальної юстиції. *Право і суспільство*. 2011. № 5. С. 26-31.

4. Опацький Р. М. Історія становлення ювенальної юстиції. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 8 (спеціальний випуск). С. 140-149.

5. Опацький Р. М. Поняття і принципи ювенальної юстиції. *Вісник Запорізького національного університету*. 2011. №4 (частина II). С. 70-75.

6. Опацький Р. М. Нормативно-правова основа захисту дитини від насильства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 4. С. 92-100.

7. Опацький Р. М. Значення державної ювенальної політики у забезпеченні прав молоді. *Науковий вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 4. С. 57-63.

8. Опацький Р. М. Правове закріплення системи принципів ювенальної юстиції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2011. №3. С. 54-57.

9. Опацький Р. М. Ювенальна політика: поняття та зміст. *Право і*

суспільство. 2012. № 1. С. 37-40.

10. Опацький Р. М. Проблеми підготовки працівників служби кримінальної міліції у справах дітей, як суб'єкту реалізації ювенальної політики в Україні. *Кадровий вісник*. 2012 №1 (3). С. 72-82.

11. Опацький Р. М. Зарубіжний досвід впровадження ювенальної юстиції. *Юридична наука*. 2012. № 2. С. 146-153.

12. Опацький Р. М. Державна ювенальна політика в Україні: актуалізація проблеми. *Науковий вісник Львівського ДУВС*. 2012. № 2 (1). С. 39-46.

13. Опацький Р. М. Уповноважений Президента України з прав дитини: шляхи удосконалення. *Юридична наука*. 2012. № 4. С. 19-24.

14. Опацький Р. М. Проблеми розвитку інституту Уповноваженого Президента України з прав дитини. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2012. № 2 (частина 1). С. 62-65.

15. Опацький Р. М. Особливості впровадження ювенальної юстиції в зарубіжних країнах. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 19-23.

16. Опацький Р. М. Кримінально-правовий захист моральності в сфері соціалізації неповнолітніх. *Європейські перспективи*. 2012. № 2 (частина II). С. 148-154.

17. Опацький Р. М. Стратегічне планування в сфері формування та реалізації ювенальної юстиції. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2012. № 3. С. 132-136.

18. Опацький Р. М. Організаційно-правові засади координації діяльності суб'єктів ювенальної політики в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»* № 19 (3). 2012. С. 175-177.

19. Опацький Р. М. Інституційний аспект державної ювенальної політики в Україні. *Науковий вісник Ужгородського нац. у-ту. Серія «Право»*. 2012. № 20. Частина 1. Том 2. С. 88-90.

20. Опацький Р. М. Актуальні питання законодавчого забезпечення реалізації державної ювенальної політики. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2013. № 1 (частина I). С. 104-109.

21. Опацький Р. М. Актуалізація публічного адміністрування ювенальною політикою в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2013. № 3. С. 224-230.

22. Опацький Р. М. Форми діяльності публічної адміністрації у сфері реалізації ювенальної політики. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3-1. С. 252-256. URL: http://www.pap.in.ua/3-1_2013/7/Opatskyi%20R.M.pdf.

23. Опацький Р. М. Інститути громадянського суспільства як суб'єкти реалізації державної ювенальної політики. *Науковий Вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 6, том 2. С. 69-73.

24. Опацький Р. М. Концепційні засади формування ювенальної політики. *«Держава та регіони. Серія: Право»*. 2017. № 1 (55). С. 74-77.

25. Опацький Р. М. Bulling and its neighborhood: a comparative aspect. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Випуск 4, том 2. С. 144-147.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

26. Опацький Р. Н. Обеспечение прав ребенка как объект

государственного администрирования. *Закон и жизнь*. 2013. № 9/3 (261). С. 135-139. (Республика Молдова).

27. Опацкий Р. Н. Характеристика административно-правового принуждения в сфере реализации ювенальной политики. *Вестник университета «Кайнар»*. 2013. №3. С. 87-93. (Республика Казахстан).

28. Опацкий Р. Н. Публичный контроль в сфере реализации ювенальной политики в Украине. *Вестник Омского университета. Серия «Право»*. 2014. № 1 (38). С. 62-67. (Российская Федерация).

29. Опацкий Р.Н. Механизм координации деятельности субъектов ювенальной политики в Украине. *«Jurnalul juridic national: teorie și practică»*. 2015. № 1 (11). С. 55-59. (Республика Молдова).

30. Опацкий Р. Н. Контроль и надзор как средства публичного администрирования сферы ювенальной юстиции в Украине. *Юстиция Беларуси*. 2015. № 8. С. 26-30. (Республика Беларусь).

31. Опацкий Р. Н. Взаимодействие органов государственной власти с общественностью, как фактор внедрения ювенальной юстиции в Украине. *Известия Гомельского государственного университета имени Ф. Скорины*. 2016. № 5 (98). С. 76-82. (Республика Беларусь).

32. Опацкий Р. Н. Деликтологический аспект нарушения прав ребенка. *Актуальные проблемы науки XXI века: сб. науч. ст. молодых ученых*. Минский инновационный ун-т. Минск, 2016. Вып. 5. С. 5-9. (Республика Беларусь).

33. Milevska A. O., Lyubchik A. A., Chorna A. N., Khimich O. M., Opatskyi R. M. International experience of legal regulation of the procedure of tattooing services' provision and its implementation in Ukraine. *Wiadomości Lekarskie* 2019. tom LXXII, nr. 5 cz. I pages. 933-937. (Республика Польша).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

34. Опацкий Р. М. Ювенальная политика, як новий напрям діяльності держави. *Тенденції та пріоритети реформування законодавства України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 10-11 листопада 2011 р.)*. Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2011. Ч. 2. С. 33-36.

35. Опацкий Р. М. Напрями реформування статусу уповноваженого Президента України з прав дитини. *Актуальні питання реалізації чинних національних та міжнародних нормативно-правових актів*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16-17 бер. 2012 р.) ; у 3-х ч. Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2012. Ч. 3. С. 37-39.

36. Опацкий Р. Н. Ювенальная ответственность как вид юридической ответственности. *Medzi-narodna vedecka konferencia «pravna veda a prax v tretom tisícročí» 27.-28. februar 2015 r.* Univerzita Pavla Jozefa v Kosiciach, Pravnicka fakulta, Kosice. P. 137-139.

37. Опацкий Р. М. Ювенальная политика як складова національної безпеки. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матер. III Міжнар. на-ук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 бер. 2019 р.)*. Дніпро: Дніпроп. держ ун-т внутр. справ. 2019. С. 240-243.

38. Опацкий Р. М. Проблеми підготовки працівників поліції ювенальної

превенції національної поліції України. *International scientific and practical conference «New challenges of legal science in Ukraine and EU countries»* (Miskolc, Hungary, April 19-20, 2019). Miskolc : Izdevnieciba «Baltija Publishing». 2019. P. 254-257.

39. Опацький Р. М. Безпека дітей як основа безпеки держави. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 13 бер. 2020 р.)*. Дніпро : ДДУВС, 2020. С. 109-111.

40. Опацький Р. М. Принципи формування та реалізації Національної доктрини ювенальної політики. *Ювенальна деліктологія: діти як жертви, діти як правопорушники: матеріали Всеукр. наук.-практ. семінар. (Дніпро, 8 жовт. 2020 р.)*. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. С. 82-85.

*Праці, які додатково відображають
наукові результати дисертації:*

41. Злочини та правопорушення проти дітей в Україні (в таблицях, діаграмах, схемах) 2010-2012 роки: довідник / Уклад. Р. М. Опацький. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. 2012. 20 с.

42. Стан підліткової злочинності в Україні (в таблицях, діаграмах, схемах) 2010-2012 роки: довідник / Укладач Р. М. Опацький. Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. 2012. 76 с.

АНОТАЦІЯ

Опацький Р. М. Адміністративно-правові засади формування та реалізації ювенальної політики в Україні. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2021.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню теоретико-правових основ формування та реалізації політики в Україні.

Проаналізовано стан наукової розробки проблеми, виокремлено поняття та ознак ювенальної політики. Визначено зміст охорони прав дитини як об'єкта ювенальної політики серед загальнодержавних завдань що стоять перед владою.

Окреслено коло джерел галузевої політики, висвітлено проблеми, пов'язані з їх формуванням, систематизацією та застосуванням; доведено необхідність визнання політики у справах неповнолітніх невід'ємною складовою національної безпеки, а також одним із найважливіших напрямків державної політики

На основі досягнень вітчизняної юриспруденції, зарубіжного досвіду, аналізу чинного законодавства України, нормотворчої та правозастосовної практики, концептуального підходу до вирішення актуальних проблем формування та реалізації ювенальної політики в Україні.

Визначено систему стратегічних завдань та пріоритетів у галузі

формування та реалізації ювенальної політики та доведено необхідність визнання ювенальної політики невід'ємною частиною національної безпеки, а також однією з найважливіших сфер державної політики.

Шляхом аналізу статистичних даних розкрито деліктологічний аспект порушення прав дитини. З'ясовано пряму залежність стану порушення прав дитини від державної політики.

Автором обґрунтовано значимість ювенальної політики для соціально-економічного розвитку, відтворення трудового потенціалу та обороноздатності держави.

Доведено, що провідна роль у формуванні та реалізації ювенальної політики в Україні відведена публічному адмініструванню.

Дисертація досліджує структурно-функціональні характеристики, системні взаємозв'язки, закономірності та проблеми функціонування кола суб'єктів державного управління, що беруть участь у формуванні та реалізації ювенальної політики. Визначено необхідність широкомасштабної реформи, яка б охопила всі аспекти галузевого управління, оптимізує всі його зв'язки та підсистеми, а в кінцевому рахунку забезпечує побудову сучасної, високоорганізованої та найефективнішої системи формування та реалізації ювенальної політики в Україні.

Проаналізовано принципи, функції, форми та методи державного управління у сфері ювенальної політики. Розкрито його ціннісний вимір, зв'язок з мораллю, релігією, політикою, співвідношення з міжнародними та європейськими регіональними стандартами у галузі захисту прав дітей.

Визначено роль публічного контролю у сфері реалізації ювенальної політики.

Виявлено, що на початковому етапі становлення ювенальної політики основними її функціями є: інформаційна, ціннісно-орієнтована та виховна.

Розроблено концептуальне уявлення про сутність та межі адміністративно-правового захисту дитинства.

Запропоновано комплекс пропозицій, спрямованих на підвищення ефективності вітчизняної системи забезпечення реалізації ювенальної політики як наріжного каменю захисту прав дітей.

Ключові слова: дитина, ювенальна юстиція, ювенальне право, ювенальна політика, ювенально-правові відносини, ювенальний статус, ювенальна відповідальність, омбудсман з прав дитини.

SUMMARY

Opatskiy R. M. Administrative and Legal Principles of Formation and Realization of Juvenile Policy in Ukraine. – On the rights of the manuscript.

The thesis for the scientific degree of Doctor of Law in specialty 12.00.07 – Administrative Law and Process; Financial Law; Informational Law. – Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. Dnipro, 2021.

The dissertation is devoted to the complex research of theoretical and legal basis of policy formation and realization in Ukraine.

The state of scientific development of the problem has been analyzed, the concepts and signs of juvenile policy have been singled out. The content of the

protection of children's rights as an object of juvenile policy among the national tasks the authorities face has been revealed.

The range of sources of sectoral policy has been outlined, the problems related to their formation, systematization and application have been highlighted; the need to recognize the policy on minors as an integral part of national security, as well as one of the most important areas of public policy has been proved.

Based on the achievements of domestic jurisprudence, foreign experience, analysis of current legislation of Ukraine, rule-making and law enforcement practice, a conceptual approach to solving current problems of formation and realization of juvenile policy in Ukraine.

The system of strategic tasks and priorities in the field of formation and realization of juvenile policy has been defined and the necessity of recognizing juvenile policy as an integral part of national security, as well as one of the most important spheres of state policy is proved.

The analysis of statistical data reveals the tort aspect of violation of children's rights. The direct dependence of the state of violation of children's rights on state policy has been clarified.

The author substantiates the importance of juvenile policy for socio-economic development, reproduction of labor potential and defense capability of the state.

It is proved that the leading role in the formation and realization of juvenile policy in Ukraine is given to public administration.

The dissertation investigates structural and functional characteristics, system linkages, regularities and problems of functioning of subjects' range of the government which take part in formation and realization of juvenile policy. The need for a large-scale reform that would cover all aspects of sectoral management, optimize all its connections and subsystems, and ultimately ensure the construction of a modern, highly organized and most effective system of formation and realization of juvenile policy in Ukraine.

The principles, functions, forms and methods of public administration in the field of juvenile policy have been analyzed. Its value dimension, connection with morality, religion, politics, correlation with international and European regional standards in the field of protection of children's rights have been revealed.

The role of public control in the field of juvenile policy implementation has been determined.

It is revealed that at the initial stage of formation of juvenile policy its main functions are: informational, value-oriented and educational.

A conceptual idea of the essence and limits of administrative and legal protection of childhood has been developed.

A set of proposals aimed at improving the efficiency of the domestic system of ensuring the realization of juvenile policy as a cornerstone of protection of children's rights has been proposed.

Keywords: *child, juvenile justice, juvenile law, juvenile policy, juvenile legal relations, juvenile status, juvenile responsibility, ombudsman of children's rights.*